

BÜLLETÄÄN

EESTI ÕPETAJATE KESKÜHINGU
HÄÄLEKANDJA

Eesti Õpetajate Keskuhingu
häälekandja

BULLETÄÄN

Nr. 39

Bulletin of the Estonian Teachers Association in exile

Stockholm 1991

S I S U K O R D

1. Eesti keele õpetamine ja õppimine välismaal – Tiiu Salasoo	3
2. Mõnest tuletusliitest eesti keeles – Paul Laan	14
3. 20 aastat Eesti Koolide Keskust USA-s – EKK	18
4. Riia Eesti Koolist – Leili Utno	20
5. Riia Eesti Kool – Anna Talve	21
6. Ülevaade täienduskoolide tööst Torontos – Hans Lupp	22
7. Pedagoogiline pealeõuna – Hella Leivat	24
8. Eesti keele õpetajate kokkutulek Austraalias – Winifred Oser	25
9. Eesti kool Rootsis – Ivar Paljak	26
10. Göteborgi Eesti Kool 30 a. – Evi Lepik	33
11. Hässelby kooli õppereis Tallinna. Kokkuvõte – Arne Broberg	34
12. Paljundusmasinaid koolidesse Eestis – Ivar Nippak	38
13. Materjale Eesti koolidele Stockholmist – Henno Kirikmäe	39
14. Rahvusvaheline kokkusaamine emakeeles – Viivi Eksta	40
15. Eesti Õpetajate Keskühing 40 aastat – Henno Kirikmäe	43
16. Varia – Henno Kirikmäe	46

Eesti Koolijuhtide Ühendus (EKJÜ)
Eesti Haridustöötajate Ametiühingu Vabariiklik Liit (EHAVL)
Eesti Õpetajate Liit (EÖL)
Oskar Paas in memoriam
Henn Ründva in memoriam
Enn Saluveer in memoriam
VI Ülemaailmne eesti õpetajate konverents ESTO-92 ajal New Yorgis

„Bülletäni” toimetuse: Henno Kirikmäe (*ansvarig utgivare*), Udo Juuno, Paul Laan, Heinrich Mark, Edgar Marten, Tiiu Nurk, Marje Tui-Lund

Eesti Õpetajate Keskühingu ja „Bülletäni” toimetuse ja talituse aadress:
Estniska Skolan
Svartmangatan 20–22
S–111 29 Stockholm
S w e d e n

EESTI KEELE ÕPETAMINE JA ÕPPIMINE VÄLISMAAL

Eesti keele õpetamist ja õppimist välismaal võib vaadelda kahest aspektist: kas mõelduna eestlastele või muulastele.

EESTI KEELE ÕPETUS EESTLASTELE

Vajadus õpetada eestlastele välismaal eesti keelt või õigemini eesti keeles kerkis üles juba möödunud sajandil, mil Venemaale, Türgi, Ameerikasse ja Kana-dassegi (1) väljarännanud eestlased asutasid üksikutes kaugetes asulates kooli, et võimaldada oma lastel õpingute jätkamist ja nii pääsu edaspidise hariduse juurde. Samal põhjusel asutati ka esimesel võimalusel peale massilist kodu-maalt põgenemist oma algkoolid ja gümnaasiumid Rootsis ja Saksamaal.

PÄEVAKOOLID ROOTSIS

Rootsi oli saabunud 1944. a. 2600 kooliealist last, neist 750 keskkooliealist, kelle õpingute jätkamiseks organiseeriti improviseeritud „koolid” juba läbi-käigulaagrites (2). Niipea kui lahkuti laagritest, alustati läbirääkimisi rootsi ametivõimudega eesti koolide avamiseks, toetudes Eesti Vabariigi poolt roots-lastele antud kultuurautonoomia eeskujule. Üks läbirääkijatest, inspektor Herman Rajamaa (3), kellest sai ka esimene Stockholmi Eesti Algkooli juha-taja, ning Stockholmi Eesti Gümnaasiumi esimene juhataja Henno Jänes (4) on kirjeldanud ametivõimude vastumeelsust ametliku loa andmisel. Sellegi-poolest asutati 1945. a. algkoolid Stockholmis, Göteborgis ja Helsingborgis, samuti internaatkool sajale vanemale gümnaasiumiõpilasele Sigtunas ning õh-tugümnaasium Stockholmis. Kuna eesti koole klassifitseeriti kui erakoole, millel oli seadusega keelatud riigi toetust saada ja mille tegutsemiseks oli vaja eriluba, tegutses 1946. a. töötavast 8 eesti koolist 3 illegaalselt! Peatselt suleti suurem osa neid päevakoole majanduslike raskuste tõttu ja asendati täiendus-koolidega. Sigtuna gümnaasium lõpetas tegevuse kahe lennu järel, kuid Stock-holmi gümnaasium töötas peaaegu 1980-ndate aastate lõpuni. Stockholmi Eesti Algkoolis on aga õpetatud eesti lapsi 46 aastat, kuigi kool on suurema osa sellest ajast olnud erakool. Alles hiljem hakati riiklikku ja linnavalitsuse toetust saama (hiljuti on seda kahjuks jälle vähendatud), mille alusel ka Göte-borgi Eesti Algkool 1960. a. uuesti avati (3).

PÄEVAKOOLID SAKSAMAAL

Peale sõja lõppu 1945. a. Saksamaal asutatud diipilaagrites avati kohe eesti koolid. Kuni 1952. a. oli Saksamaal töötanud 48 algkooli ja 16 gümnaasiumi, kus Eestis kutsehariduse saanud õpetajad ja ülikoolidegi õppejõud andsid õpe-

tust vastavalt Eesti õppekavadele. Koolidest suurimad olid Geislingeni algkool 500 õpilasega ja Geislingeni gümnaasium 270 õpilasega (5). Nii said paljud endised sõdurid diipiigümnaasiumides Saksamaal oma poolelijäänud keskariduse lõpetada, mis võimaldas mitmetel kas siis kohe või edasirännanult ning jalad alla saanult edasi õppima minna.

Tänu kiirele omaalgatuslikule koolide organiseerimisele Saksamaal ja Rootsis jätkus põgenike hulgas hariduse kontinuiteet, mis – vaatamata vanema põlvkonna üldisele staatuse kaotusele – võimaldas eriliselt kõrge eesti haritlaste protsendi tekkimist uutel asukohamaadel.

TÄIENDUSKOOLID

Alul muidugi peeti pagulaspõlve ajutiseks nähtuseks ja seetõttu oli emakeelse alg- ja keskariduse jätkamine oluline selleks, et lapsed kodumaale naastes sinna sobiks. Samuti oli kontakt teiste eestlastega tähtis, et peletada koduigatsust ja südamevalu kodumaa ja sealse rahva pärast ja leevendada võõrale maale asumise raskusi ja torkeid. Sellepärast asutati igas keskuses, kuhu vähegi suuremal arvul eestlasi elama asus, eesti seltsid ja muud organisatsioonid ja nende juurde ka täienduskoolid. Kui päevakoolide asutamise tähtsaks motiiviks oli juurdepääsu võimaldamine edaspidisele haridusele, siis täienduskoolide asutamise ainsaks motiiviks oli eesti lastele välismaal eesti keele ja kultuurialgmete õpetamine.

Vajadus täienduskoolide järele eksisteeris aga juba ammu enne parastsõja-aegset ümberasumislainet. Kontaktipidamine kodumaaga ja eesti kultuuriga oli täienduskoolide asutamise ajendiks Sydneys, Austraalias näiteks juba 1929. a. (6) ja New Yorgis 1940. a. (7).

Peatselt peale rändurite esialgset kohanemist uuel asukohamaal kasvas täienduskoolide arv hiigelsuureks. Nii asutati esimesed täienduskoolid Rootsis juba 1945. a.; Torontos, Lakewoodis, Seabrookis, Leicesteris ja uuesti Sydneys 1950. a.; New Yorgis (uuesti) 1950. a. (1, 2, 8, 9, 10). Koolid asutati kas eesti seltside või koguduste juurde (pühapäevakoolidena), kus siis lapsed (peamiselt algkooliealised) käisid kord nädalas või kord kahe nädala tagant kas laupäeviti või pühapäeviti (mõnel pool ka nädalapäevade hilistel pealelõunatel). Personaalsid olid peamiselt kodumaal väljaõppe saanud õpetajad, kes töötasid kas ilma palgata või nn. sõiduraha eest.

Rootsis on 1945. a. peale töötanud 60 täienduskooli (2). Ameerika Ühendriikides on teada nende aastate jooksul 25 täienduskooli tegevusest, pluss 7 nn. kodu-kooli, kus lapsed kas oma vanema või mõne teise teadliku isiku juhendusel süstemaatilist eesti keele õpetust said (11). Kindlasti on taolisi „kodu-koole” olnud veelgi enam. Kanadas on töötanud 13 täienduskooli (1) ja Austraalias 10 (12). Ka Inglismaal asutati mitmeid täienduskooli: Londonis, Bradfordis ja Leicesteris (8). Kui suurem osa eestlasi oli Saksamaalt mujale

siirdunud, tekkis 1954. a. peale ka Saksamaal täienduskoolide võrk, millesse kuulus 1963. a. 22 kooli (13). See teeb kokku 140 täienduskooli! Arv võib veelgi suurem olla, sest kindlasti on mõni kahe silma vahele jäänud.

Kuigi täienduskoolid olid esialgu mõeldud algkooliealistele lastele, on nad mitmes keskuses haaranud ka koolieelikuid (10), sest kuna mitmel asukohamaal lähevad lapsed nooremana kooli, kui see Eestis toimus, sooviti samaaegset eestikeelset miljööd. Nii on Torontos, Stockholmis ja Göteborgis selleks rajatud eri lasteaiad (16).

Samuti on püütud rahuldada vajadust kõrgemasemeliseks eesti täienduskooliks. Üle 500 õpilase Torontos on saanud 1964. a. saadik keskkoolitasemelist õpetust (17); sama on toimunud ka New Yorgis (18) ning 1965. a. ringis mõned aastad ka Sydneys (19). Torontos asutati 1983. a. 2-klassiline täiendusgümnaasium, mille 5 aasta jooksul lõpetas 44 õpilast (17). Austraalias töötavad aga Sydneys (alates 1979. a.) ja Melbourne'is (alates 1981. a.) riikliku koolisüsteemi raamides laupäeviti nn. Vähemusrahvuste Keelte Koolid, kus antakse ka gümnaasiumitasemelist eesti keele õpetust, mille lõpetajate eesti keele eksami tulemusi samavõrdselt teiste õppeainetega ülikooli astumisel arvestatakse. Üle 50 õpilase on sellise eksami edukalt sooritanud (19).

TEISED EESTI KEELE ÕPETUSVIISID

Et teha eesti keele õpetust kättesaadavamaks ka neile, kes elasid kaugemal suurematest eestlaste keskustest, toimetas mag. Ants Roos Ameerika Ühendriikide Eesti Koolide Keskuse ülesandel ajakirja „Kiri-Kool” aastatel 1953-59 (14). Samal põhjusel tegutsesid korrespondentskoolid Sydneys 1950-ndate aastate lõpupoole Voldemar Juurma juhatusel (12) ja New Yorgis alates 1970-ndate aastate keskpaigast umbes 10 aastat Leida Juksi korraldusel (15). Ka Rootsis on antud korrespondentsõpetust kuuldavasti Kristjan Meikopi poolt. Ajalehe abi on kasutatud nii Inglismaal kui Kanadas ning isegi Sydney noorte poolt aastatel 1980-83 välja antud kakskeelses ajakirjas „Küü-ii” oli kolmel tasemel keelenurk.

Lisaks järjekindlale õpetusele kooliaasta jooksul on ka leitud, et üks viis lastele anda eestikeelseid elamusi ja õppimisvõimalusi oli suvelaagrites. Eesti organisatsioonid Rootsis, Kanadas ja Ameerika Ühendriikides ostsid juba 1950-ndatel aastatel endile maa-alad, kuhu nad asutasid ka suvekodud, kus lapsed võisid viibida 3-7 nädalat (14). Saksamaal korraldati 1954. a. peale lastele suvelaagreid, alul ainult puhkuseks, kuid märgates halvenevat keeletaset võeti 1956. a. kavva ka õppetöö (20). Sydney iga-aastased laste- ja noortelaagrid alustasid tegevust üiritud haridusministeeriumi ruumes 1952. a. suvel (9), hõlmates alul ka õppetööd, kuid hiljem kujunedes ainult „puhkelaagriks”. Pole teada, kui palju keeleõpetust toimub viimastel aastatel Rootsis moodi läinud perekonnalaagrites.

Rootsis avanes 1970-ndatel aastatel veel üks võimalus õpetada eesti keelt – nimelt rootsi koolis 1975. a. seaduse alusel, mis lubab kõigil vähemusrahvusest lastel algkooli esimesest klassist kuni gümnaasiumi viimase klassini saada „kodu keele” õpetust kooli ajal kuni kaks tundi nädalas. Õpetajad, kes valitakse rahvusgrupi poolt, külastavad koole, et kasvõi ühe õpilasega töötada. Sellist eesti keele õpetust said 1988. a. 150 last, kuid koolitegelaste arvates võiks neid palju rohkem olla (21).

Inglismaal võib sooritada võõrkeelte eksameid ülikoolide juures, et siis minna neid keeli ülikoolis edasi õppima. Varemadel aegadel olevat saanud eesti keele eksameid sooritada Cambridge'i Ülikoolis. Londoni Ülikooli juures alustati madalamal tasemel (nn. 0-level) eesti keele eksamite võimaldamisega juba 1965. a. Vahepeal jäid need aga soiku ja ka täienduskoolid Inglismaal lõpetasid töö. Et elustada uuesti eksamineerimisvõimalusi, asutati Enn Saluveere eestvõtmisel 1976. a. õpetajatest eksamikomisjon. Komisjon koostas õppe- ja eksamikavad, millele saavutati tunnustus Londoni Ülikooli juures, avaldas üleskutse õpilastele ja korraldas regulaarset õpetust ajalehes „Eesti Hääl”. Mitmed eesti noored on kasutanud seda võimalust (22).

Suvistes Metsaülikoolides Kanadas (alates 1967. a.) (23) ja Austraalias (alates 1972. a.) (24) on pandud erilist rõhku eesti keele õpetamisele vastavalt osavõtjate vajadustele. Rootsis korraldati juba varem noortele rahvapäikoolitüüpi kursusi. Ka gaidluse-skautluse kaudu on saanud hulgaliselt noori teatud määral eesti keele õpetust.

Taibates õpetajate raskusi muutavas olukorras on pea igal aastal korraldatud õpetajate kursusi nii Rootsis kui ka Kanadas ja Ameerika Ühendriikides, vähe- mal määral ka Austraalias (19).

KEELEÕPETUS TÄISKASVANUTELE

Ka täiskasvanute keeleõppimise vajadusele on pööratud tähelepanu. Juba 1966. a. korraldati Toronto linnavalitsuse toetusel kursus eesti keelt mitte-kõnelevatele täiskasvanutele (1). Alates 1976. a. andis Vello Salo eesti keele kursusi Toronto Ülikooli juures isikutele, kes juba kõnelevad eesti keelt, kuigi need kursused ei andnud akadeemilisi krediitpunkte (25). Täisõiguslik ülikooli kursus algas Torontos alles peale eesti õppetooli asutamist 1986. a. sügisel (26). Sydneys alustas 36 edasijõudnud ja algajat õpilast eesti keele kursustega Tehnilise Hariduse Ministeeriumi patronaazi all 1977. a. eelmänguna eesti keelele gümnaasiumi eksamineeritava lõpuaine staatuse nõudmisele (19). Erikursusi täiskasvanutele on korraldatud Göteborgis ja Borasis koostöös Lundi Ülikooli Soome-Ugri Keelte Instituudiga ja Stockholmis Eesti Keele ja Kirjanduse Instituudis (27).

ASUKOHAMAA TOETUS

Mõningatel eestlaste asukohamaadel antakse isegi riiklikku toetust eesti keele õpetamiseks. See on saavutatud nn. mitmekultuurilistes või suure emigrantide arvuga maadel, mõnikord küllaltki suure vähemusrahvusgruppide pingutusega. Kanada kohalikud koolivalitsused toetavad täienduskooli (vähemalt Torontos) nn. päritolu-pärandi-keelte (heritage languages) programmi alusel õpetajate palkade ja õppematerjalide eest tasumise näol. Samuti on aastaid saadud toetust Kanada föderaalvalitsuselt (17). Austraalias jagatakse nn. multikultuurilise hariduse programmi alusel väikesi toetusi soovijatele õppevahendite valmistamiseks ja koolisisustuse ostmiseks, keskvalitsus maksab aastas teatud summa täienduskoolile vastavalt õpilaste arvule ning osariikide valitsused tasuvad riiklike laupäevaste keeltekoollide õpetajate tunnipalgad ja õppevahendite kulud (19). Nii „kodukeele” õpetust kui ka eesti päevakooli Rootsis majandati vahepeal täielikult riiklikest summadest ning ka täienduskoolidele makstakse toetust. Paari aasta eest aga muudeti päevakoolide toetamise aluseid, mis on nende majandamise suures osas tagasi eesti ühiskonnale lükanud. Ainult Ameerika Ühendriikides ei ole kuulda olnud mingi toetuse andmisest eesti täienduskoolidele.

ÕPILASTE ARV JA KEELELINE TASE

Kahjuks ei ole aga selline asukohamaade riiklik toetus pidurdanud üldist eesti keele õpilaste arvu langemist. Samuti ei ole sellega kaasunud ka laste keeleoskuse paranemine. Kui minu korjatud andmed (28) näitasid 1985. a. väga suuri erinevusi koolilaste keelelises tasemes nii üksikute laste kui ka eri maade vahel, siis 1988. a. andmed (11, 17, 21) näitavad, et kooli astuvate laste keeleoskus on igal pool langenud.

Kui 1985. a. vaadeldud Ameerika Ühendriikide 106-st õpilasest üheksas täienduskoolis õppisid 21 % eesti keelt kui võõrkeelt, siis 1988. a. hinnati 24 % 122-st õpilasest oma õpetajate poolt algeliseks või üldse mitte keelt oskajateks. Iga aasta kohta korjatud andmed Ameerikas näitavad, et aastatel 1972-88 selliste õpilaste protsent tõusis aeglaselt 11 %-ilt kuni 24 %-ni, kusjuures õpilaste arv täienduskoolides langes 392-lt 122-le (62 %). Kanada 1985. a. andmed 96 lapse kohta kolmes täienduskoolis näitasid, et 18 % neist õppis eesti keelt kui võõrkeelt ja 7-32 % (kõikumised protsentides on eri koolide vahel) õpilaste keeleoskust peeti algeliseks või olematuks. 1988. a. aga ei osanud eesti keelt 15-67 % õpilastest. Suurimas eestlaste keskuses Torontos, kus on lasteaed, suured alg- ja keskkoolitasemelised täienduskoolid ja aktiivne seltskondlik elu, oli õpilaste hulgas eesti keelt mitteoskajaid 15 %, kuna väikeses keskuses Londonis (Ontario) oli neid 67 %.

KOKKUVÕTE EESTLASTELE MÄÄRATUD EESTI KEELE ÕPETUSEST

Eeltoodust nähtub, et eesti ühiskond, eriti õpetajaskond on näinud palju vaeva, et välismaal kasvavat sugupõlve aidata kasvada eesti keelt kõnelevaiks teadlikeks eestlasteks. Esimese 40 aasta jooksul – 1944-1984 – oli Stockholmi Eesti Algkoolis käinud 1 300 noort (29). Arvestades meie rahva laialipillatust on aga lõviosa kahtlematult kandnud täienduskoolid, kust on läbi käinud tuhandeid noori. Täpseid arve on raske saada, aga viimase 40 aasta jooksul on üksi Torontos ligi 2 000 õpilast lõpetanud eesti täienduskooli kas alg-, keskkooli või gümnaasiumi tasemel (30) ning sama arv on käinud ka Ameerika Ühendriikide täienduskoolides (11).

Lühidalt võiks eesti keele õpetust välismaistes koolides järgmiselt kokku võtta. Saksamaa diipilaagrites kohe peale sõja lõppu asutatud 48 algkooli ja 16 gümnaasiumi surid loomulikku surma 1950-ndate aastate alul, kui suurem osa eestlasi emigreerus peamiselt Inglismaale, Kanadasse, Ameerikasse ja Austraaliasse. Neil maadel asutati uued koolid, nüüd juba täienduskoolid, mille arv tõusis pidevalt kuni 1960-ndate aastate lõpuni. Kuid siis algas tagasikäik: madala sündivuse ja segaabelude tõttu vähenes õpilaste arv ja koolid hakkasid üksteise järel sulguma. Samad tegurid mõjutasid ka olukorda Rootsis. Nii oli 1988. aastaks kunagi asutatud 140-st täienduskoolist järele jäänud ainult 24 organiseeritud eesti keele õppimisvõimalust, kus 682 õpilast said täiendavat formaalset eesti keele õpetust. Regulaarsetest päevakoolidest Rootsis töötab veel kaks algkooli, millele Stockholmis lisanduvad keskastme klassid. Koos kolme lasteaiaaga õppis 1988. a. eesti päevakoolides 225 last. Niisiis said 1988. a. läänemaailmas regulaarselt eesti keele õpetust 907 koolialist õpilast.

Suuremates eestlaste keskustes, kus on küllalt eestlasi aktiivseks seltskondlikuks eluks ja arvukalt kooliõpilasi, näib eesti keele õppimine olevat suhteliselt edukas. Nii väljendasid Toronto ja Stockholmi aruanded viimasel eesti õpetajate kongressil 1988. a. Melbourne'i ESTO-I teatud optimismi: Torontos oli tõusnud lasteaia õpilaste arv ja Stockholmis oli tõusnud üldine õpilaste keeletase viimasel ajal Eestist tulnud õpilaste arvel. Arvati, et praegused positiivsed sündmused Eestis on elustanud noorte huvi keeleõppimise vastu. Samuti on huvitav näha Ameerika Ühendriikide täienduskoolide andmetest, et iga kord on Ülemaailmsetele Eesti Päevadele järgneval aastal õpilaste arv märgatavalt suurenenud (11).

EESTI KEELE ÕPETUS MUULASTELE

Ülalmainitud võimalused olid kõik ikka peamiselt mõeldud eestlastele eesti keele õpetamiseks. Vaatleme nüüd aga õpinguid, mis on kavandatud eesti

keelt mitte kõnelevatele isikutele.

SOOMES

Kõige laialdasem on eesti keele õpetus Soome ülikoolides: Helsingis, Turus, Tampere, Oulus, Jyväskylä ja Joensuu, kus see on sunduslik kõigile soome keele õppijatele. Praegu kasutatakse Eestist õppeaastaks Soome saadetud lektoreid. Kui pikad need kursused on, mida seal õpetatakse ja palju neil õpilasi on – nendele küsimustele pole mulle veel ükski lektor vastanud. Mitmed väliseestlased mujalt maailmast on neist kursustest osa võtnud ja jagavad omandatud teadmisi nüüd ise teistele eesti keelt õpetades.

ROOTSIS

Uppsala ja Lundi ülikoolide õppekavas esineb eesti keel kolmel tasemel ja selles saab ka omandada teaduslikke kraade. Sellisel on valmistatud ette uus põlvkond eesti keele teadlasi, kellest mitmed on ise õppejõududeks saanud. Kokkuleppel ülalmainitud ülikoolidega on nende eesti keele kursusi võimalik ka Stockholmis õppida. Enamus õpilasi on kas eesti või soome päritoluga, kuid kuna kursused on kavandatud keelt mitteoskajatele, tulevad ka muulaste toime (27, 31). Eestlased on neid võimalusi kasutanud päris arvukalt: viimase 10 aasta jooksul on Uppsala Ülikooli juures eesti keele eksameid sooritanud 50 eestlast (21).

AMEERIKA ÜHENDRIIKIDES

Indiana Ülikooli Urali ja Altai Keelte osakonnas hakati õpetama eesti keelt 1950-ndatel aastatel sõjaväelastele keelelise hariduse andmise skeemi alusel (32). Professorid Alo Raun ja Felix Oinas kujundasid intensiivse kursuse peamiselt situatsioonilise kõnekeele omandamise põhimõttel, kasutades palju korramist ja keeltelaboratooriumi. Oina õpik „Basic Course in Estonian” (33), mis aastaid oli ainukeseks ingliskeelseks eesti keele käsiraamatuks, sisaldab aga küllaltki palju grammatikat. Õpetus on kahel tasemel. On võimalik ka teha teaduslikku tööd kõrgemate kraadide saavutamiseks, mida mitmed ongi teinud. Kuna klassid on olnud üldiselt väikesed (3-8 õpilast), on muulastestki õpilased omandanud teatud kõnelemisvõime ja lugemisoskuse (28). Vähesse nõudmise tõttu pole aga lektori tasu kuigi suur ja seetõttu on neid raske leida. Õpilaste hulgas on olnud nii eesti, soome ja ungari päritoluga isikuid kui ka puht-ameeriklasi (26). Ülikooli raamatukogus töötades, on Betti Oinas soetanud Indianasse väga suure kogu eesti raamatuid.

Peale selle on Ameerika Ühendriikides õpetatud eesti keelt 1960-1970-ndatel aastatel Los Angeles'is Kalifornia Ülikoolis Valter Niiluse poolt ja Columbia Ülikoolis professor Austerlitz'i all. 1970-ndatel aastatel sai Kent'i Riiklikus Ülikoolis krediitpunkte eksternina Indiana Ülikooli eesti keele kursuste

sooritamise eest (34). Stanford'i Ülikoolis õpetas Marilyn Vihman semestri-pikkuse kursuse eesti keelt eri-keelteprogrammi raamides (35) ning Rein Taagepera võttis 1983. a. oma lühikursusesse soome ja eesti kultuuri ja keele kohta ka veidi algelist eesti keele õpetust (36). Connecticut'i Riiklikus Ülikoolis õppis 1988. a. seitse õpilast eesti keelt nn. „kriitiliste keelte” programmi alusel Ilvi Jõe-Cannon'i õpetusel. Õpilased said tehtud töö eest krediitpunkte ja kestva huvi puhul oldi nõus ka edasijõudnute kursust korraldama. Poole kulu-dest on kandnud Connecticut'i Eesti Selts (37).

KANADAS

Slaavi Uurimuste Instituudis Montreali Ülikoolis oli ajavahemikus 1955-65 võimalik saada eestiainelist õpetust dr. A. Kurlentsi juhendamisel. Selle aja jooksul saavutati seal kaks doktorikraadi eesti kirjanduse ja võrdleva folkloristika alal (38). Vancouveris alustati eestiainelist õpetust Simon Fraser'i Ülikoolis 1983. a., tänu Juta ja Laurence Kitching'i eestvõttel eestlastelt korjatud \$ 10 000 annetusele. Nii annetused kui ka kursused, neist üks keeleõpetuslik, on jätkunud (39).

Suureks saavutuseks oli eesti õppetooli loomine 1986. a. Toronto Ülikoolis, mille jaoks eestlaskond pani kokku \$ 650 000, lisaks \$ 350 000 riiklikule toetusele. Õppetool, mille esimeseks külalisprofessoriks sai sotsioloog Tõnu Parming ja teiseks ajaloolane Hain Rebas, on peamiselt mõeldud eestlaste uurimuste jaoks. Mõlemad professorid pidasid loenguid oma erialalt (40). Kahjuks on alalise professori nimetamine aga viibinud, kuigi see välja kuulutati 1990. a. Ka võeti eesti keele õpetamine 1986. a. ametlikult ülikooli õppekavva slaavi keelte osakonnas, kus 3-astmelise eesti keele ja kirjanduse kursuse eest saab omandada krediitpunkte. Kahjuks pole veel võimalik spetsialiseeruda eesti keelele, kuid Soome-Ugri Tsentrumi asutamisega loodetakse ka seda saavutada. Pooled õpilased on mitte-eestlased, kes olevat lektor Harri Mürgi arvates edukamad oma õpingutes kui eesti päritoluga üliõpilased (26).

ITAALIAS

Kõigi ülalmainitud ülikoolide eesti keele kursuste asutamine tundub igapidi mõistetav ja loogiline. Paljud neist on algatatud eestlaste endi poolt. Kuid miks peaks olema eesti keele kursused Bologna Ülikoolis? Sealne itaallannast professor Eduarda Dali Kisfaludi huvitus ungari keele kaudu eesti keelest, hakkas seda keelt uurima, kirjutas eesti keele õpperaamatu, grammatika ja sõnastikud ning hakkas 1970-ndatel aastatel itaallastele eesti keelt õpetama. Ligi tuhat üliõpilast olevat õppinud eesti keelt, kellest üle kümne olevat teinud doktoritöö peamiselt „Kalevipoja” aineil (41).

JAAPANIS

Teine ebatavaline koht eesti keele õpetamiseks on Jaapan. Olin väga üllatunud, kui Kazuto Matsumura Tokio Aasia ja Aafrika Keelte Õppimise Instituudist pöördus minu poole sooviga tellida 10 algajatele määratud eesti keele õpikut (42), kuna ta tahtis alustada kursusega jaapani üliõpilastele, kelle peamiseks õppealaks oli Soome või Balti ajalugu ja kes soovisid lugeda tekste algkeeltes. Kursus läkski käiku 1984. a. viie õpilasega, kes oma sihi olevat mõningal määral ka saavutanud. Peale seda on toimunud eesti keele kursusi veel teistelegi õpilasarühmadele (43). Matsumura räägib ise soravalt eesti keelt, olles seda Soomes õppinud ja end Eestis täiendanud.

MUJAL

Pariisis, Prantsusmaal, Soome-Ugri Keelte Instituudis õpetatavat Vahur Linnuste poolt eesti keelt. Fanny de Sievers on isegi andnud välja prantsuskeelse eesti keele grammatikat analüüsiva uurimisteose (44).

Suure küsimusmärgi moodustas ühe hispaania nimega härra poolt eesti keele õpiku tellimine Vaikses ookeanis asuvalle Kiribati saarele. Miks peaks keegi seal olema huvitatud eesti keelest?

Võimalik, et eesti keelt õpetatakse veel mujalgi välismaal. Ida-Euroopa maadest võib-olla ehk Ungaris. Täiendavad andmed oleks teretulnud.

KOKKUVÕTTEKS

Näib, et peale II maailmasõda on välismaal olnud ja on veel praegugi küllaltki palju eesti keele õppimisvõimalusi. Suurem osa neist võimalustest on loodud eestlaste endi poolt järgnevatele põlvkondadele keele- ja kultuuripärandi edasiandmiseks. Tuhanded lapsed ja noored on edukalt kasutanud neid õppimisvõimalusi ning paljud neist on jäänud seotuks välis-eesti ühiskonnaga ja selle kaudu ka Eestiga. Õpilaste arv aga väheneb pidevalt, niisamuti kui nende keeleoskusi. See ei tohiks üllatav olla, kuna praegu kooliteed alustavad lapsed on juba teisest välismaal sündinud generatsioonist. Suuremates eestlaste keskustes, kus on paremad võimalused eestlastevaheliseks seltskondlikuks tegevuseks, on eesti koolid veel küllaltki elujõulised.

Teiselt poolt suurenevad eesti keele õppimisvõimalused vanematele noortele ja täiskasvanutele keskkooli ja kõrgema hariduse pinnal ja neid kasutatakse väikese arvu õpilaste poolt teadlikult ning sihikindlalt. Huvi sellel tasemel eesti keele õppimise vastu näitab ka Austraalias 1983. a. trükitud ingliskeelse eesti keele õpiku „Eesti keel algajatele” laialdane levik ning vajadus teise trüki järele. Vabam läbikäimine kodumaaga on toonud klassidesse umbkeelseid õpilasi, kes soovivad oma sugulastega suhelda.

Suurem osa eesti keele kursusi välismaa ülikoolides on alanud eestlaste püüd-

lustest luua võimalusi oma noorsoole kõrgemal tasemel eesti keele õpinguteks või siis Eesti ja eestlaste tutvustamiseks. Samuti on tunnetatud eesti kultuuri hävimise ohtu kodumaal ja on tahtud sellest kasvõi killukesi säilitada välismaal. Mõned kursused ülikoolides on ka alustatud estofiilide poolt. Võiks öelda, et ainukesed puht-akadeemilise eesmärgiga alustatud ülikoolikursused on Soome, Rootsi, Indiana ja Bologna ülikoolides. Õpetus Bolognas on vahepeal lakanud ja Indianas katkenud lektorite puudusel.

Mis saab edasi? On ilmne, et iga üksiku eesti keele kursuse teokssaamine oleneb vajadusest selle järele ja võimalustest neid vajadusi rahuldada. Eeltoodud ülevaade näitab aga, et kui vajadus on küllalt suur, leitakse ka võimalusi selle rahuldamiseks. Kuna pagulaseestlaste vajadus eesti keele õppimiseks näib vähenevat, on tõenäoline, et peale üksikute aktiivsete eestlaste keskuste jäävad kõige kauem püsima välismaal puht-teaduslikel motiividel asutatud eesti keele kursused, mis ei olene pagulaste vajadustest. Seal aga, nii nagu suuremale osale väliseesti lastelegi, peab õpetama eesti keelt kui võõrkeelt.

Tiiu Salasoo

VIITED

- (1) Hans Lupp, „Täienduskoolid”, Eestlased Kanadas: ajalooline koguteos, toim. A. Kurlents et al. Toronto, Kanada Eestlaste Ajaloo Komisjon, 1975, 338-360.
- (2) Bernard Kangro, Eesti Rootsis, Lund, Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1976.
- (3) Herman Rajamaa, „Eesti koolide asutamisest”, Eesti Päevaleht, Stockholm, 13. märts 1985.
- (4) Henno Jänes, „Eesti kool Rootsis”, Eesti kool 1974: Eesti Gümnaasiumiõpetajate Ühingu aastaraamat, Stockholm, EÕK, 1974, 90-93.
- (5) Karl Hintzer, „Eesti noorte rahvuslikust kasvatuses Saksamaal”, Bülletään: Eesti Õpetajate Keskühingu Häälekanaja, Stockholm, 1954, 25-29.
- (6) Peeter Lindsaar, Eestlased Austraalias ja Uus-Meremaal, Sydney, Luuamees, 1961.
- (7) Gaston O. Randvee, „Eesti kool USA-s 25 aastat rahvuslikuks taimelavaks”, Bülletään, 1976, 11-19.
- (8) Isiklikud andmed 1985. a. endiselt kooli-inspektrissilt Salme Pruudenilt, kes alustas eesti keele õpetust Londonis.
- (9) Paul Kimmel, „Sõrve’ eesti noorte suvelaager Austraalias”, Bülletään, 1967, 10-14
- (10) Eduard Kärner, „Ääremärkused New Yorgi Eesti Täienduskooli tööst”, Bülletään, 1962, 54-63.
- (11) Gaston O. Randvee, „Eesti koolide tööpõllult”, Ettekanne V Ülemaailmsel Eesti Õpetajate Konverentsil Melbourne’is, detsember 1988.
- (12) Mart Meiusi, „Eesti Täienduskoolid Austraalias”, Bülletään, 1959, 32-45.
- (13) Jaan Lepik, „Mõni sõna täienduskoolide tööst Saksamaal”, Bülletään, 1963, 51-54
- (14) Aleksander Leinjärvi, „Andmeid eesti õppeasutuste kohta 1968/69 õppeaastal Austraalias, USA-s ja Kanadas”, Bülletään, 1969, 15-43.
- (15) Leida Juks, „Eesti keele õpetamise kirja teel”, Bülletään, 1976, 32-33.
- (16) Evi Lepik, „Göteborgi Eesti Mängukoolist”, Bülletään, 1985, 22-23.
- (17) Edgar Marten, „Eesti täienduskoolid Kanada Idarannikul”, Bülletään, 1989, 16-20
- (18) Isiklikud andmed 1985. a. New Yorgi Eesti Täienduskooli juhatajalt Tõnu Vanderrilt.

- (19) Tiiu Salasoo, „Eesti keel Austraalia koolisüsteemis”, Eestlased Austraalias I, toim. Haas, Õ ja Siska, V, Adelaide, Austraalia Eesti Seltside Liit, 1988.
- (20) Jaan Lepik, „Täienduskoolide ja suvekodude tegevusest Saksamaal”, Bülletään, 1966, 26-35.
- (21) Ivar Paljak, „Eesti keele õpetus Rootsis 1988/89. õppeaastal”, Bülletään, 1989, 21
- (22) Enn Saluveer, „Eesti keele õpetamisest Inglismaal”, Bülletään, 1977, 28-30.
- (23) Olev Träss, „Kotkajärve Metsaülikool: Loomine, algaastad ja põhilised suunad”, Metsaülikool 1967-1982, toim. Heino Susi, Toronto, 1984, 9-21.
- (24) Inno Salasoo, „Metsaülikool Austraalias”, Eestlased Austraalias I, toim. Haas, Õ ja Siska, V, Adelaide, Austraalia Eesti Seltside Liit, 1988, 114-124.
- (25) Vello Salo, „Lühiülevaade eesti keele kursusest Toronto ülikooli juures 1976-86”, (leheke), 1986 (?).
- (26) Harri Mürk, „Eesti keele õpetus Indiana ja Toronto Ülikoolides”, ettekanne V Ülemaailmsel Eesti Õpetajate Konverentsil Melbourne'is, det. 1988.
- (27) Intervjuu Paul Laanega Eesti Keele ja Kirjanduse Instituudis Stockholmi Ülikoolis 1985. a. ja hilisemad andmed.
- (28) Tiiu Salasoo, „Towards a Comparative Perspective of Teaching Estonian Language Outside of Estonia”, University of Sydney, Faculty of Education, 1987.
- (29) Juhan Kokla, „Juubelikoolis: 1 300 noort on käinud Stockholmi Eesti Algkoolis”, EPL, 15. märts 1985.
- (30) Bülletään, 1990, 41.
- (31) Intervjuu Uppsala Ülikooli eesti keele lektori Raimo Raagiga 1985. a. ja hilisemad andmed.
- (32) Denis Sinor, „Uralic-Altai Studies”, The Review, Fall 1967.
- (33) Felix J. Oinas, „Basic Course in Estonian”, Bloomington, Indiana University Publications Uralic and Altaic Series Vol. 54, 4th ed., 1975.
- (34) Isiklikud andmed Felix Oinaselt, kes oli andnud nõusoleku eksamineerida Kent'i Ülikooli eesti keele õpilasi.
- (35) Intervjuu Marilyn Vihma,liga 1985. a. ja hilisemad andmed.
- (36) Rein Taagepera, Finnish and Estonian Cultures and Languages, Course description Irvine, University of California, 1983.
- (37) Aire Kolbre-Salmre, „Eesti keel Connecticuti Ülikoolis”, Triinu, talv 1988, 15.
- (38) Olev Träss, „Kõrgem haridus”, Eestlased Kanadas: ajalooline koguteos, toim. A. Kurlents et al, Toronto, Kanada Eestlaste Ajaloo Komisjon, 1975, 477-500.
- (39) Isiklikud andmed Juta Kitching'ilt 1987. a.
- (40) Olev Träss, „Eesti õppetool Toronto Ülikoolis”, ettekanne V Ülemaailmsel Eesti Õpetajate Konverentsil Melbourne'is, det. 1988.
- (41) Isiklikud kirjalikud andmed Eduarda Dali Kisfaludi'lt 1987. a.
- (42) Winifred Oser ja Tiiu Salasoo, „Eesti keel algajatele – Estonian for Beginners”, Sydney, Estonian Learning Materials, 1983.
- (43) Intervjuu Kazuto Matsumuraga 1985. a. ja hilisemad andmed.
- (44) Fanny De Sivers, „Analyse grammaticale de l'Estonien parlé”, Clermont-Ferrandi, G. de Bussac, 1969.

„Aja Kiri” 1990/91, nr. 59.

MÕNEST TULETUSLIITEST EESTI KEELES

Eesti keeles on uusi sõnu hulgaliselt loodud tuletamise teel liidete e. sufiksitate abil. Seda menetlust rakendasid suures ulatuses meie keeletekkurid ja uuendajad käesoleva sajandi esimesel poolel ja sellel teel on jätkatud Eestis ka hiljem sõjajärgseil aastail. Liidete arv on eesti keeles märgatavalt suur. Valgma-Remmeli grammatikas on neid esitatud üle seitsmekümne. Vastavalt sellele, missugusesse sõnaliiki tuletatud sõna kuulub, jagunevad nad nimi-, omadus-, arv-, tegu- ja määrsõnaliideteks, näit. **-la** (suvila), **-lik** (majanduslik), **-ndik** (viidendik), **-tse** (nokitsema), **-vil** (põnevil) jne. Nüüd on arvukalt tulnud juurde sõnu juba varem kasutatud liidetega, näit. **-la**: müükla, parkla, pesula, **-ur**: kallur, segur, tõstur, **-ti**: arvuti, külmuti, õhuti, **-ik**: kainik, raalik, vestmik jne. Kuid on elustatud ka varem harva esinenud liiteid. Vaatlen ja kommenteerin järgnevalt nelja tuletusliidet.

-ldasa, -tsi

Määrsõnaliidetest on kodueesti kirjasõnas silma hakanud üsna sageli esinevad **-ldasa** ja **-tsi**.

ldasa-liitelisel määrsõnal on tähendus **millegi poolest: kasvuldasa** —kasvu poolest. Mäletamisi pole ma **ldasa**-liidet kirjanduses iseseisvusaegsel perioodil kohanud või ehk mitte tähele pannud. Tollal ilmunud „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatust” on leida vaid üks: **aruldasa** —mõistuse poolest. Grammatikais on antud veel **ealdasa**, **rammuldasa**, **meeleldasa**, **rumalutasa**, **kavalutasa**, **sisuldasa**, **sügavutasa**. (Vt. ka F. J. Wiedemann, Eesti-saksa sõnaraamat.) Neist mõne üksiku toovad ära pärast sõda ilmunud sõnaraamatud, vahel märkusega „vananenud”.

Nüüd on **ldasa**-liitega loodud uusi tuletisi, vana ja harukorset liidet on hakatud elustama. „Ettehooldus ja otsingutarve on loomuldasa kokkusobimatud” (P. Lias, „Ettehooldusest ja otsinguvajadusest”. — Keel ja Kirjandus 1988, lk 67). — „Siin tuleks vist hakata moraali lugema, tuletada meelde, kui väike on eesti kirjandus mahuldasa” (Ü. Tonts, „Eesti kirjanduse uurija enesetundest ja muustki”. — Keel ja Kirjandus 1988, lk. 131).

Veniva lõpuga **ldasa** asemel on muidugi võimalik kasutada samatähenduslikku lühemat lõppu **-lt**: **ealt**, **kavaluselt**, **sisult**, **loomult**, **mahult**, olenevalt teksti iseloomust, stiilist ja soovist vaheldada sõnavara.

* * *

tsi-liiteline määrsõna väljendab tegevuslaadi, viisi, vastates küsimusele **kuidas?** **tsi**-tuletisi pole varem olnud kuigi palju kasutusel. Meile kõige tuntum ja tavalisem on **käsitsi** — kätega, käte abil. Harvem oleme kohanud **rinnutsi** —

rinnakuti, rind rinna vastu, **silmitsi** – silm silma vastu, **vihatsi** – vihaselt. – „Härra Wikman Hommiku tänava vana koolimaja ülemises kollases saalis hommikupalvuse aegu oma neljasaja poesiga silmitsi” (J. Kross, Wikmani poisid. Tallinn 1988, lk 8).

Nüüd esineb mitmel pool kirjasõnas ka **omatahtsi**. Ainsa sõnaraamatuna annab selle viimane ÕS 1976, seletusega **omal soovil** ja märkusega **murdeline**. – „Kõige ahistavamaks meie väliskülastele on usaldamatus, mis takistab neil omatahtsi Eestimaal ringi sõita. . .” („Kodumaa”, 17.8.1988, lk. 1). Kohata võib viimasel ajal teisigi konstruktsioone, mis pole veel sõnaraamatusse jõudnud, nagu näit. **sõnutsi**, **telefonitsi**. – „See on Parve sõnutsi ’loominguline kevad’, millele järgneb kassetipõlvkonnaga vallandunud eesti kirjanduse renessanss. . .” (R. Veidemann, Elu keskpäev. Tallinn 1986, lk. 33).

Ka **tsi-tuletiste** sagenemist tuleb tõlgendada kui soovi luua uut, elustada vana, „mängida sõnadega”, vaheldada sõnavara, vahel ka lihtsalt kui püüet keelega isepäratseda. Nende asemel võib muidugi kasutada **sõnadel** (sõnul), **sõnadega**, **telefoniga**, **telefoni teel**. Ise leian, et kõla poolest on **tsi-** ja **itsi-lõpud** inetud ja hoolimata võimalikust lühemusest või ka uudsusest võib lause väljenduslikkus nendega rohkem kaotada kui võita.

-mus

Üks tavalisi nimisõnaliiteid on **-us**, millega lõpeb suur arv sõnu. **us-lõpulisel** nimisõnad võivad märkida omadust ja seisundit (haigus, suurus, tarkus), samuti ka tegevust, selle üksikjuhtumit või tulemust (kiljatus, luuletus, kulumus, võistlus). **us-lõpulistest** nimisõnadest tunduvad meile mõnel juhul uudsemad need vormid, mille **us-lõpule** eelneb **ma-**infinitiivi **m**, moodustades liite **-mus**. Grammatikates ei käsitleta lähemalt **-mus** lõpulisi vorme, külla aga **us-lõpulisi** üldisemalt.

Palju **mus-liitega** nimisõnu kuulub meie igapäevasesse sõnavarra, näit. **arvamus**, **harjumus**, **uurimus**, **veendumus**, **väsimumus** jne. Kuid vähem on tuntud harvem esinevate **mus-liitega** nimisõnade täpsem tähendus. Tavaliselt annab **mus-lõpp** sõnale tähenduse tegevuse **tulemusena** tekkinud **olek**: **kattumus**, **kulumus**, **kohanemus** tähendavad neis väljenduva tegevuse tagajärjel tekkinud seisundit, kattunud, kulunud, kohanenud olekut. Vrd. ka **hilinemus**, **küllastumus**, **leidumus**, **leppimus**, **mõranemus**, **toitumus**, **tursumus**, **täitumus**, **võõrdumus**. „Raamatute leidumus ja kasutamine raamatukogudes” (Raamatukogu. Tallinn, aprill 1988, lk. 20, rubriik).

Mõnikord antakse **mus-tuletisele** sõnaraamatus täpsem seletus, näit. **abiellumus** – abielude sõlmimise suhteline sagedus (vrd. **lahutumus**), **hambumus** – hammaste vastastikune asetus, **teadmus** – teadmised millestki, **maksumus** – maksmaminek, hinna ja koguse korrutis.

Sagedamini kasutame **mus-tuletisi** **levimus** – levimise ulatus, **lugemus** – lu-

gemise ulatus, **mahajäämus** – mahajäänud olek, **sobimus** – kokkulepe, tehing, **suremus** – surmajuhtude arv, **sündimus** – sünnijuhtude arv, **toitumus** – organismi seisund.

„Isoleeritus tõi kaasa mahajäämuse” (Eesti Päevaleht 27.1.1989, lk. 1, rubriik). „Sobimus ainult iseseisvuse mälestamispäeva tähistamise õiguseks ei ole veel motiiv oma õigusest loobumiseks” (J. Kokla, „Ainult ajalugu?” – Eesti Päevaleht 10.3.1989, lk. 2).

Tuleb tähele panna **mus**-liiteliste ja **vus**-lõpuliste sõnade tähenduslikku vahet. **v**-partitsiip + **-us** väljendab võimet millekski: **kohanemus** – kohanenud olek, **kohanevus** – kohanemisvõime, **mõranemus** – mõranenud olek, **mõranevus** – võime mõraneda.

Eestis on pärast sõda soovitatud kasutada **mus**-liitega nimisõnu suuremas ulatuses, kui seda varem on tehtud. Seda on kirjalikus keelepraktikas ka märgata. ÕS annab paljude verbide puhul, kus see on tähenduslikult võimalik, ka need **mus**-liitelised vormid, mida eelnevates õigekeelsussõnaraamatutes ei leidu.

(Vt. ka T. Erelt, „Keelenõuanne Tallinnas. Sõna ja tema kuju” (1). – Keel ja Kirjandus 1976, lk. 668.)

-ik

Eesti keeles esineb suurel arvul **ik**-lõpulisli sõnu. Sellele asjaolule me ei pööra erilist tähelepanu. Kuid lähemal vaatlemisel leiame üllatuseks, et meie sõnavara on **ik**-, **lik**-, **mik**-, **nik**-, **ndik**- ja **stik**-tuletiste poolest otse ammendamatu. Toome siin ainult mõned näited üsna igapäevastest sõnadest:

Liitega **-ik**: kaasik, saadik, tõusik; **-mik**: istmik, märkmik, teatmik; **-nik**: aednik, kohtunik, vesinik; **-ndik**: kolmandik, legendik, tasandik; **-stik**: andmestik, ideestik, saarestik. – Liidetele, mis märgivad nimisõnu, lisandub peaaegu arvestamatu hulk **lik**-liitelisi omadussõnu: emalik, kirjalik, majanduslik, metsik, sõbralik, õnnelik jne.jne.

Näib, et **ik**-lõpud on meile harjumuslikuks ja armsaks saanud. Sest kodu-Eestis on sõjajärgsel uute sõnade loomise kõige elevamal perioodil juurde tulnud veel mitukümmend **ik**-tuletist. Enamik neist on juba 1976. a. ÕS-iski antud. Mõne üksiku seni peaaegu tundmatu sõna leiame küll ka iseseisvusaegses õigekeelsussõnaraamatus – kord sinna ununenud, kuid nüüd uuesti kasutamiseks soovitatud. Tegemist on peamiselt kahesilbiliste teisevärteliste nimisõnadega. Näitena esitan siin tutvumiseks järgmised **ik**-liitega uudissõnad koos tähendusega.

ainik – ainus, individuaalne (ainikteos), **esmik** – esimesena tehtu (esiklaps), **etik** – rõdu sissekäigu ees, **kainik** – nooremas koolieas 7-11-aastane laps (tuletamise aluseks on sõna **kaine**), **kleebik** – pealekleebitav sedel, märk (ka **VÕS**), **kleerik** – (katoliku) vaimulik (ka **EÕS**), **koolieelik** – koolieelses eas laps (varem: **eelik** – eeskäru, kohtupraktikas: **pretsedent**), **kruvik** – kruvimõõtme-

riist, **kõlvik** – majanduslikult kasutatav maatükk (ka EÕS), **kõrsik** – kõrrekujuline küpsis (EÕS-is: sügisene tall), **kõurik** – raskesti kasvatatav laps (**kõuriklik** – raskesti kasvatatav), **kõvik** – kulumisele vastupidanud kõvem koht, kün gas (geoloogiline mõiste, ka EÕS), **külmik** – külmutuskapp, **külvik** – külvimasin (viljakülvik, EÕS-is: külvaja), **libik** – avara löikega naisteking, **lüümik** – grafoprojektoriga läbipaistval alusel näidatav õppematerjal, **maandik** – territoorium, maa-ala (EÕS-is: mõis), **maimik** – 1-3-aastane laps (tuletatud sõnast **maim**), **meerik** – iseregistreeriv seade, isekirjuti, **mõõdik** – mõõteriist, **mürsik** – 11-15-aastane laps (mürsikuiga), **naelik** – naelking, **nihik** – nihkmõõdik, **nõmik** – teadmisteta inimene (tuletatud Joh. Aaviku sõnast **nõme**), **nõpsik** – rõhknael, knopka (EÕS-is: nõps – nõöp, VÕS-is: ka **nuppel**), **nürmik** – kuulmishäiretega laps, **oivik** – eesrindlik (õpilane, tööline), **pääsik** – sissepääsulu ba (ka **pääsmik**), **püksikud** – meeste lühikesed spordipüksid, **raalik** – taskuarvuti, **reivik** – võistleja, rivaal (**reiviklus** – konkurents), **ristmik** – ristumiskoht, **rõngik** – väike rõngaskuivik, **sõrnik** – kohupiimakotlet, **sõõrik** – rõngakujuline keedupirukas (EÕS-is: sõõrjas, ümar asi), **säilik** – säilitatav ese (EÕS-i säilikpuu), **särgik** – käisteta trikoosärk, **tarvik** – mingiks tööks tarvilik vahend, **tiivik** – tiibadega või tiivakujuline ese (tiibklaver, ka VÕS), **turvik** – sildav sõrestik, **tuusik** – saateleht puhkekodusse, **tüsilik** – keerukas, komplitseeritud (ka EÕS), **tähik** – kviitung (ka EÕS), **uusik** – uustulnukas, **veermik** – auto alusvanker, **vestmik** – vestlussõnastik, **voldik** – kokkuvolditav väiketriküs, **väärik** – esipool, fassaadkülg. (Vt. ka T. Erelt, R. Kull, H. Meriste, Uudis- ja unarsõnu.)

Esitatud on veel hulk teisi ik-liitega sõnu, mis sõnaraamatuis veel puuduvad, näit. **liinik** (ka **reisuk**, **üllik**) – autobuss, **lehvik** (ka **puhik**, **õhik**) – ventiil, **pehmik** – kontideta liha, **uurik** – komisjon jt.

Jääb mulje, et ik-liitega sõnadest valitseb eesti keeles lausa uputus, päris rääkimata k-lõpulistest sõnadest üldse. (Viimastest uusimad näited: **hõljuk** – õhkpatjadel liikuv sõiduk, **linnak** – väike kindla otstarbega linnaosa, **menuk** – menukas raamat, bestseller, **niiduk** – niidumasin, **tõstuk** – tõsteseade, **vaarak** – kohupiimasai, **veduk** – veoauto raskete haagiste pukseerimiseks).

Omajal ajal pandi seisma teatud uute liiga populaarseks muutunud perekonnanimede valimine. Tahaks sedakordagi hüüda: mõõt on täis!

 Eesti õigekeelsuse sõnaraamat. I–III. 2.tr. Tartu 1925–1937. =EÕS

T. Erelt, R. Kull, H. Meriste, Uudis- ja unarsõnu. Tallinn 1985.

E. Muuk, Väike õigekeelsus-sõnaraamat. 9. tr. Stockholm 1947. =VÕS

J. Valgma, N. Rimmel, Eesti keele grammatika. Tallinn 1968.

F. J. Wiedemann, Eesti-saksa sõnaraamat. 4. tr. Tallinn 1973.

Õigekeelsussõnaraamat. Toim. R. Kull, E. Raiet. Tallinn 1976. =ÕS

Paul Laan

20 AASTAT EESTI KOOLIDE KESKUST USA—s

Esimesed eesti koolid USA-s asutati aastail 1949 (Lakewoodis ja Seabrookis) ja 1950 (Boston, New York ja Los Angeles). New Yorgi Eesti Haridusseltsi intensiivses tegevuses toimus küll juba 30-ndail aastail ka õpetus ja kokkutulekud lastele, kuid otsene kool asutati alles 1950. Eestlaste hulgalisemal asumisel USA-sse asutasid pedagoogid New Yorgis 1950. a. Eesti Koolitoimkonna, mis hakkas korraldama eestlaste elamiskeskustes asutatud täienduskoolide tööd, õpetajate kokkutulekuid ja õppekavade ning õpikute väljaandmist. Koolitoimkonna tegevust juhtis õpetaja Meeme Mälgi, kes andis ka trükki noorsooraamatute võistlusel auhinnatud raamatuid, mis on veel praegugi vähesel arvul saadaval.

1969. a. sügisel toimus New Yorgis Eesti Rahvuskomitee algatusel nõupidamine E. Koolitoimkonna edaspidise töö ümberkorraldamise küsimustes. Rahvuskongressil jaanuaris 1970 Rahvuskomitee määras selle ülesande kauaaegsele pedagoogile Gaston O. Randveele, kes sama aasta juunis kutsus kokku koolitegelaste koosoleku NY Eesti Majja, kus tema ettepanekul muudeti E. Koolitoimkonna nimi – Eesti Koolide Keskus USA-s (EKK). Ametite jaotamisel Koolitoimkonna kauaaegne esimees Meeme Mälgi loobus juhataja kohast aja puudusel. Koosolek valis EKK juhatajaks Gaston O. Randvee. Valiti veel: abijuhataja Eduard Kärner, kassapidaja Meeme Mälgi, sekretär Lilian Esop, abisekretär Olev Olesk, õppekavade korraldaja Karl Koljo ja kirikute esindaja Andres Taul.

Olulisema punktina EKK töökavas oli esimesena õpperaamatute varumine koolidele. Paljundati ka Koolitoimkonna õppekavasid ja muud vajalikku õppematerjali ning saadeti koolidele. Keskuse energilisel juhtimisel alustati andmete kogumisega koolidelt. Sellest peale on koostöö koolidega olnud väga pidev. Nii on kord aastas küsimuslehtede kaudu nõutud andmeid koolidelt õpetegevuse kohta ja küsitud koolijuhatajate ning õpetajate arvamusi ja soovitusi. Nende põhjal on koostatud ülevaatlikud tabelid ja kirjutised iga õppeaasta kohta, mis on järjekindlalt saadetud kõikidele koolidele. Nende põhjal on täielik ülevaade olukorrast USA eesti koolide õppetööst, õpilastest ja õpetajatest, kes on kõik need aastad töötanud ennastsalgava idealismiga, tasu saamata.

Õpilaste vanus on üldiselt alates lasteaiast kuni koolikursuse lõpetamiseni ulatunud keskmiselt kuni 15-ne aastani. Baltimore'i Eesti Koolis on 1955. a. peale õpilasi koolis peetud kuni keskkooli kursuse lõpetamiseni. Hiljem lisati ka New Yorgi EHS E. Kooli juurde keskkooliealiste õpperühm.

Eesti Koolide Keskus on 20. a. kestel korraldanud õpetajate päevi ja suvese-

minare idarannikul Lakewoodis ja ESTO '76-nda ajal Baltimore'is. USA läänerrannikul on peetud õpetajate kokkutulekuid Los Angelesis, San Franciscos ja Seattle'is. Koolide Keskus on hoolitsenud, et suveseminarid oleksid sisukad, kutsudes tegevõpetajaid esitama ettekandeid oma tegelikust tööst ja võimalikest paremaid õppeviisidest. Kõik ettekanded on paljundatud ja saadetud koolidele üle maa.

EKK on välja andnud ja koolidele saatnud aastate jooksul rohkesti õppematerjali. Tõhusaks abiks õpetusele on olnud Hildegard Rink'i „Eesti keele lühisõnastik” ja Herman Rajamaa „Käsiraamat eesti kooli õpetajale ja lastevanemale”, samuti Erik Parlo ja Inge Tork'i õpikud eesti keelt mittevaldajatele. On ilmunud rida raamatuid, alates „Kalevipoja” kahe kokkuvõtliku väljaandega. Väga levinud on M. Aadli ja E. Kotka-Nymani „Samm-sammult”, mille rootsikeelse osa tõlkis inglise keelde dr. Ain Haas. See on õpik eesti keelt mittevaldajatele. On välja antud ka „Kiri-Kooli” järglast „Kodu-Kooli” ja ilmub „Vaba Eesti Sõnas” Tiitu-Mai Vandereri toimetusel lehekülj noortele.

Pidevalt on vahendatud ka Rootsi-Eesti Õpperaamatufondi, Toronto koolide jt. õpperaamatuid ja korraldatud suvelaagreis Lakewoodis ning õpetajate kokkutulekuid raamatute näitusi ning müüke, mille väsimatuks korraldajaks on olnud suur raamatusõber ja eesti raamatute levitaja USA-s Lilian Esop.

Eesti keele- ja kooliaastal 1981 Gaston Randvee kogus sel aastal kõik vaba maailma ajakirjanduses ilmunud kirjutised eesti keele teemal ja see kogu „Meie eesti keel” ilmus EKK väljaandena. EKK viis ka läbi Eesti keele- ja kooliaasta aktsiooni USA ulatuses.

Herbert Michelsoni juhatusel toimunud Raamatuaasta 1975 aktsioonis oli EKK aktiivselt tegev Lilian Esopi kaudu RA juhatuses. 1976. a. EKK korraldas koolinoorte laulukoori osavõtu ESTO pidustustest Baltimore'is, millest võttis osa 300 õpilast USA-st ja Kanadast.

Eesti Koolide Keskus on korraldanud koostöös Eesti Koolifondiga igaaastaseid kirjandivõistlusi noortele, võimaldades rahalised auhinnad ja igale osavõtjale väärtusliku eesti raamatu.

Koolide Keskuse tegevuse on võimaldanud Eesti Rahvuskomitee, Eesti Abitamiskomitee, Eesti Koolifondi ja Eesti Korporatsioonide Liidu toetused. Selle vastutuleku eest neile EKK tänu! Töö on tehtud ja tehakse tasuta, rahvuslikust idealismist kantuna.

Tänu Gaston O. Randvee järjekindlale tööle on ka üle suurte kauguste USA-s suudetud hoida meie koolid käigus ühendatud jõuna eesti keele, ajalooliste teadmiste ja rahvuslike tarkuste alalhoidmisel. Sellest väärtusest on eesti koolide 40-ne tegevusaasta kestel USA-s osa saanud 1 500 noore ümber, kes enamikus on jäänud eesti elu teenindamisele.

20-aastane intensiivse tegevuse järele Gaston O. Randvee loobus EKK juhataja kohast 1990. a. suvel. Uueks Keskuse juhatajaks valiti Tõnu Vanderer,

New Yorgi EHS Eesti Kooli endine kauaaegne juhataja. Juhatusse kuuluvad: Gaston O. Randvee, Lilian Esop, Tiiu-Mai Vanderer, Endel Reinpõld, dr. Jüri Linask ja Toomas Vaga. Töö jätkub endiselt; teoksil on välja anda senini 26-ees keeles levinud, värviliste piltidega lasteraamat „Esimesed tuhat sõna”, mille eesti keelde tõlkinud dr. Ain Haas, lisades juurde ka rootsikeelse sõnastiku. Ka on kavas ESTO '92 ajal ülemaailmse eesti koolide õpetajate konverentsi korraldamine täienduskoolide õpetaseme ulatuses.

EKK

RIIA EESTI KOOLIST

Eestikeelne algkool avati Riias käesoleva sajandi alguses Riia Eestlaste Hariduse ja Abiandmise Seltsi initsiatiivil. See 1908. a. jaanuaris asutatud eestlaste Selts pidas oma esmaseks ülesandeks Riias elavatele eestlastele emakeelse hariduse võimaldamist, mis ka õnnestus alates sama aasta septembrist. Kooli õppekava vastas toleaaegsele 6-klassilise algkooli programmile. Lisaks kohustuslikele aineile õpetati Eesti Algkoolis saksa keelt, looduslugu ja karskusõpetust. Kool oli populaarne eestlaskonna hulgas. Nii õppis koolis 1908. a. 77 õpilast, 1909. a. 87, 1910. a. 92, 1911. a. 100, 1912. a. 114, 1913. a. 116 ja 1914. a. 87 õpilast Seltsi asutaja ja kauaaegse esimehe hr. Jüri Jaaksoni arvamuse kohaselt oli kooli ülalpidamine Seltsi ülesanne ja olemasolu mõte. 1909. a. loodi Kooli Komisjon, kes „valvas Seltsi esindajana seespäidise ja välispäidise korra järele”. I maailmasõja puhkemise tõttu 1915. a. kooli tegevus katkes, kuid juba 1921. a. Kool taastati. Vahelduva eduga töötas Eesti Algkool Riias mitmesugustes hoonetes, kuni 1940. a. okupatsioonivõim katkestas Riia Eestlaste Hariduse ja Abiandmise Seltsi tegevuse ja sulges kooli. Järgnevatel aastatel õppisid Lätis elavate eestlaste lapsed läti või vene õppekeelega koolides. Osa perekondi emigreerus välismaale.

Uus ärkamisaeg Baltimail andis võimaluse 1988. a. taastada rahvuslike kultuuriseltside tegevuse. 11. novembril 1988. a. taasalus tegevust Riias eestlaste selts nimetusega Läti Eesti Selts (LES). Emakeelse hariduse tähtsuse tunnustamise ja rahvusliku identsuse säilitamise traditsioone jätkates alustas taasloodud Läti Eesti Selts eesti õppekeelega kooli organiseerimist. Juba LES teisel üldkoosolekul 17. märtsil 1989. a. võeti vastu üksmeelne otsus kooli moodustamise vajaduse kohta. Kooli loomise initsiaatoriks oli LES president Leili Utno, toetajateks ja abilisteks Urve Aivare, Ilmar Kruus, Valli Upeniece, Ellen Riekstina, Dzintra Kohva, Karl Kruus ja paljud lastevanemad. Aprillis-mais 1989 koostati õppeprogrammid, kooli põhikiri ja saavutati luba endises Seltsi maja ruumides alustada remonti kooli avamise eesmärgil. 7. juunil 1989 võeti vastu otsus Riia linna vastava rajooni täitevkomitees eesti õppekeelega kooli

loomise kohta Riia 73. KK filiaalina, kusjuures vastutavaks kooli õppetöö eest määrati LES president Leili Utno. Läti Eesti Selts võttis enda kanda kõik ruumide kohandamiseks vajalikud kapitaalsed ehitustööd ja väljaminekud. Tänu ühistele pingutustele õnnestus 1989. a. septembris Seltsi majas Riias, L. Laice-na 62 alustada õppetööd. Konkursi korras võeti kooli vastu 16 kuueaastast ja 16 seitsmeaastast last, kes alustasid õppetööd vastavalt I ja II klassi õppekava-de järgi. Programmide koostamisel arvestati Lätis kehtivaid nõudmisi, kusjuu-res eesti keele ja koduloo õpetamisel kasutati Eesti koolides kasutatavaid pro-gramme ja õpikuid. I ja II klassi õpetajateks võeti tööle Urve Aivare ja Dzintra Kohva.

Järgmisel, 1989/90. õppeaastal anti koolile iseseisva kooli staatus nimetuse-ga Riia Eesti Kool. Kooli eesmärgiks on taastada Lätis elavatele eestlastele võimalus saada emakeelset algharidust ja anda kasvandikele põhjalikud tead-mised eesti keele, kirjanduse, ajaloo ja etnograafia alalt.

Riia Eesti Kooli avamine sai teoks tänu sellele, et oli eestlaste soov säilitada oma rahvuslikku identisust ja et seda ideed toetasid realiseerimisvõimelised inimesed.

Kooli loojad loodavad, et kõrvuti teadmistega meie kasvandikes juurdub ligi-mesearmastus, ausus ja patriotism.

Leili Utno

RIIA EESTI KOOL

Sügis on jälle käes ja kõik väikesed arnod ja teeled on jõudnud oma koolides-se. Juba kolmandat aastat on Riia eesti lastel võimalus alustada kooliteed ema-keelses koolis.

Küllastasin Riia Eesti Kooli maikuu vahetult enne suvevaheaega. Kooli tut-vustasid lahkelt juhataja Enn Raja ja õpetaja Urve Aivare. Kool töötas kevadel kahe klassiga (II ja III), nüüd sügisel on juurde tulnud uus aastakäik. Nii kavat-setakse kooli kasvatada iga aastaga kuni täie põhikoolini välja. Koolis oli keva-del 31 õpilast ja tunde andis kokku 13 õpetajat. Esimesest klassist alates õpi-takse eesti ja läti keelt, teises klassis tuleb juurde inglise keel. V klassis on ette nähtud võimalus valida soome, rootsi või saksa keele vahel.

Kooli asutamine on suurepärase saavutus arvestades sellega, et Riias elab ainult mõnisada aktiivset eestlast (terves Lätis umbes 2 000–3 000). Õigem oleks rääkida taasasutamisest, sest Riias on olnud väike eesti kool juba eelmise sajandi lõpul. Käesoleva sajandi algul elas Riias umbes 27 000 eestlast ja koolis oli keskmiselt 100 õpilast. Näiteks 1911. a. oli kooli registreeritud 10 õpilast „veikekodaniku seisusest” ja 104 „talupoja seisusest”. I maailmasõja ajal ka-hanes Riia eestlaskond ja iseseisvuse ajal suudeti kooli pidada raskustega. Nõu-

kogude Liidu okupatsiooni ajal on erakoolid olnud keelatud. Alles 1989. a. suudeti kool uuesti avada ja see töötab Läti Haridusministeeriumi alluvuses ja majanduslikul toel.

Nüüd on kooli käigus hoidmiseks võetud vastu ka läti lapsi, kelle vanemad eelistavad väikest kooli ja võimalust keelt õppida. Nii nagu Rootsi eesti koolideski, toimub õppetöö laste erineva keeleoskuse tõttu paralleelselt kahes keeles.

Kool töötab ajalooliselt huvitavas Eesti Seltsi hoones „Ülejõe” linnaosas („Pardaugava”, aadress L. Laicena iela 62). Eesti Selts ostis sajandi algul krun- di koos tänavapoolse puumajaga, mis on ikkagi alles. Eestist võetud laenude abil ehitati kivihoone, kus asub m.h. 700-kohaline pidusaal. Esimese nõukogude okupatsiooni ajal suleti Eesti Selts ja kinnisvara natsionaliseeriti.

Riia Eesti Selts taasasutati 1988. a. ja tänaseks on seltsi kasutuses u. 1/5 ta endisest majast. Majas asub ka liivlaste väike ühing, kelle esindajaid mul kahjuks ei õnnestunud kohata. Ülejäänud maja kasutab praegu ooperihoone remondi tõttu Riia ooper. Kui ooper kolib tagasi oma ruumidesse, loodab Riia Eesti Selts saada terve maja enda käsutusse.

Soovime Riia Eesti Koolile head edu! Ka Rootsi eestlaskond, eriti muidugi meie koolid, võisid arendada koostööd Riia kooliga. Sest kui Göteborgi, Stokholmi ja Riia mingi muu asi maailmas ei ühendaks, siis vähemalt need ainukesed eesti koolid väljaspool Eestit.

Anna Talve

„Teataja” nr. 330, 7.9.1991

P.S. Riia, Göteborgi ja Stockholmi eesti õpetajate-vaheline kontakt oli loodud juba a. 1990.

Toimetus

ÜLEVAADE TÄIENDUSKOOLIDE TÖÖST

Järgnev on mõeldud kokkuvõtlikuks ülevaateks TESi Täienduskoolide tööst a. 1990, mis on olnud üsna tegevusrohke.

Kurvaks sündmuseks oli koolide endise kauaaegse ja lugupeetava juhataja, Oskar Paasi surm. 1973. a. möödus 50 aastat tema asumisest eesti koolipõl- le, millest ta ligemale 20 aastat pühendas Toronto eesti noortele.

Meie õppeasutuse peategevusharudeks on eesti algkool, keskkool, gümnaasi- um ja õppetegevuse koordineerimine koolide vahel ning õppe- ja noorsooraam- matute kirjastamine.

Rahuldustundega võime nentida õpilaste arvu jätkuvat tõusu ka 1990/91. kooliaastal. Meil on praegu kokku 183 õpilast. Mida see õieti tähendab? Esi- teks – meie nooremad lastevanemad peavad oluliseks eesti keele ja eestluse

püsimist, ning teiseks – meie eestikeelne lasteaed ja koolid on oma ülesannete kõrgusel, kattes meie kodude vajadused ja omades vanemate usalduse.

See kõik on saavutatud paljude inimeste sihi- ja järjekindla töö tulemusena. Nendeks on eelkõige pedagoogilisel alal meie koolide juhatajad ja õpetajakond ning halduslikult, s.t. majanduslikul ja administratiivsel alal – koolikomitee liikmed, kellele lisanduvad veel kõik teised, kes oma abi ei ole keelanud ja selle eest tõsist tänu väärivad.

Aastate kogemuste põhjal võib nüüd küllaldase kindlusega öelda, et meie töö tulemusi on omapoolselt soodustanud õppeasutuse organisatoorne ülesehitus, mille aluseks on 1956. a. vastu võetud ning 1977. a. täiendatud Eesti Kooli Statuut. See reguleerib vastutuse erinevatel tasanditel, millest olulisemaid on, et kasvatuslikus ja pedagoogilises sektoris on koolide juhatajad ja õpetajakond vabastatud majanduslikest ja administratiivsetest kohustustest, mis võimaldab neid end täie vastutusega pühendada oma otsestesse ülesannetesse. Kasutada olev lühike õppeaeg teeb selle eriti oluliseks.

Meie õpilaste hulgas on palju neid, kelle vanemad on eesti koolide endised lõpetajad. Algkoolis töötavad kaks eriklassi vähese eesti keele oskusega õpilastele. Klassikogumeid on kokku 17. Pedagoogide arv on 19. Algkooli juhatab Valdek Lenk ning keskkooli ja gümnaasiumi Edgar Marten.

Koolide lõpetajate üldarvud olid peale kevadisi lõpuaktusi: algkoolis 1 360 (38 lendu), keskkoolis 496 (24 lendu) ja gümnaasiumis 64 (8 lendu). Koostöö Toronto linna koolivalitsusega pärandikeelte programmi raames jätkub heas koostöö vaimus. Majanduslikult on see peale muu võimaldanud anda ka tasuta õpikud ja õppevahendid vastavasse vanuserühma kuuluvaile õpilastele.

Õppeasutuse 1989/90. aasta majandusaruanne näitab sissetulekute poolel 25 503.38 dollarit ja väljaminekute poolel 24 121.54 dollarit, jättes uue õppeaasta alguseks üle 1 461.84 dollarit. Tänu kõigile majanduslike toetuste eest koos Toronto Eesti Seltsiga.

Kirjastustegevuse raames paljundati Eesti maakaarte ja kahte Juta Puhmi varem koostatud õpikut keskkooli I ja II klassile. Koostamisel ja trükkimisel on ajaloõpik algkoolile, eesti keele õpik keskkooli III klassile ja üks noorsooraamat, millega kokku on kirjastatud 30 teost.

Õppetöö plaanipärane koordineerimine ja töökavade täiendamine on toimunud kolmel varasemal eesti õpetajate pedagoogilistel õppepäeval ja nende tulemusena. Möödunud aastal jäid õppepäevad koolide juubeli-aastapäevade tõttu ära. Nende asemel toimus novembris Torontos õpetajate kokkutulek eesti keelega seotud küsimuste arutamiseks.

Aasta jooksul toimusid tavaliste üritustena koolide ava- ja lõpuaktused koos lõpuõhtutega, jõulupuud, E.V. aastapäeva ja emadepäeva tähistamine ning keskkooli ja gümnaasiumi mardiõhtu, talipäev, omaloomingu õhtu ja kevadine väljasõit Ottawasse.

Erakorralistest üritustest võiks nimetada kolme:

1. Algkooli vanemate klasside, keskkooli ja gümnaasiumi õpilaste sõit Niagara Fallsi ja Buffalosse koos Eesti Filharmoonia Poistekooriga, millest osavõtt oli tasuta.

2. Algkooli 40. ja keskkooli 25. aastapäeva tähistamise pidustused ligemale viiesaja noore ja täiskasvanu osavõtul. Vaatamata osavõtjate vanusevahele kaheksast kuni kaheksakümne aastani, õnnestusid pidustused meeleolult, sisuliselt ja ka majanduslikult.

3. Õppeasutuse esindajate osavõtt äsja toimunud Kanada Eesti Organisatsioonide Kongressist. Deleagaatideks olid ka mõned gümnaasiumi õpilased.

Erakorraliste ürituste raames on käesoleval aastal kavas alustada ettevalmistustega osavõtuks New Yorgis toimuvatest ESTO '92 päevadest. Võimalikud alad võiksid olla: õpilaskoor, rahvatants, näitemäng, näitus, õpetajate kokkutulek jms.

Ülevaate lõpuks olgu öeldud tänu kõigile, kes kuidagi on aidanud kaasa, et kogu eeltoodu on osutunud võimalikuks ja võib senise sihikindlusega jätkuda eesti keele ja eestluse püsimiseks!

Hans Lupp

„Meie Elu” nr. 1, 3.1.1991

PEDAGOOGILINE PEALELÕUNA

Eesti Õpetajate Ühingu Kanadas esinaine Helgi Nippak ja koolide juhataja Edgar Martens kutsusid 13. oktoobri 1990 pealelõunaks eesti pedagoogid kokku Eesti Maja kohvikus peetavale koosolekule. Kogunejaid oli üle 30 eesti koolide õpetaja, lasteaia kasvataja ja koolikomitee liikme. Edgar Martensi poolt avatud koosolek algas kadunud koolijuhatajat-koolinõunikku Oskar Paasi mälestades.

Informatsioonina teatas koolide juhataja Martens, et 12.-13. novembril korraldatakse „pärandkeelte” sümposium, seekord raekoja kõrval asuvas Holiday Inn'is. Helgi Nippak kõneles Õpetajate Ühingu tegevusest, „Meie Noored” leheküljest ja Rootsist äsja saabunud Eesti Õpetajate Keskühingu väljaande „Bülletään” viimasest numbrist.

Kuid programmilise osa pearõhk langes ülevaatele suvel Eestis aset leidnud ülemaailmsetest eesti õpetajate päevadest, mida esitas Vaike Rannu. Ta meenutas korraldajate juhtmõtteid: „Aastatuhandeid on eestlased Läänemere pae- sel pinnal harinud maad ja kasvatanud lapsi. Aastasadu on tulnud võidelda selle maalapi säilimise eest eestlaste maana, võõra võimu ja mõtteviisi vastu. Eestlane on jäänud eestlaseks oma isade maal, kui ka laias maailmas, kuhu meid on paisatud. Ka seal on suutnud eestlane rajada oma kodu ja säilitada oma

emakeele, säilitada eestimeelse ja eestikeelse kooli.”

Edasi: „Pöördume kõigi eestlastest ja eestimeelsete õpetajate poole sooviga: ammutada jõudu ja tugevdada vaimu kokkusaamisel, mis toimuksid nii kodumaal kui ka teistes maades. Leiame endi hulgast need inimesed, kes tahaksid ja suudaksid kaasa aidata mälestuste kogumisele nendest koolmeistritest, kes on pidanud seda ametit kaugel kodumaast. Erilise hoole alla võtame need õpetajad, kes kaugel kodumaast hoiavad hinges eesti lasteaedu, koole, täienduskoole, sest väikerahva ainus viis ellu jääda on tema kultuuri ja hariduse säilitamine.”

Lõpuks: „Arendame koostööd õpikute ja õppevahendite koostamisel ja kirjastamisel. Meie rahva jõud peitub tema tervises, töökuses ja tarkuses ning selle hoidmine on õpetajate kätes. Ühendades need käed ja hinged, aitame me kaasa sellele, et meie lapsed, lastelapsed saaksid elada VABAS EESTIS.”

Edgar Marten tutvustas selle õhtupooliku referenti Reet Veidebaumi. Reet on sündinud ja keskhariduse saanud Viljandis. Õppinud saksa- ja venekeele eriklassis. Tartu Ülikooli eesti keele filoloogia kursuse viimase õppeaasta üliõpilane. On Kanadas alates käesoleva aasta veebruarist, esinedes ettekandega ka tänavuses Metsaülikoolis. Praegu on ta kasvatajaks Toronto eesti lasteaia ja kirjandusloo õpetajaks eesti gümnaasiumis.

Veidebaum on oma ülikooli lõputööks valinud Põhja-Ameerika eestlaste eesti keele, mis teemal ta ka nüüdsel koosolekul kõneles. Ta võrdles sinset eesti keelt kirjakeelega Eestis, kasutades allikmaterjalina vestlusi, ajalehti jne. Ettekanne oli huvitav ja huumoriküllaselt esitatud, kutsudes esile elava diskussiooni.

Vestluse ajal pakuti ka lõunasööki. Videotehnika kaudu tuli näitamisele ka film laulupeost. Ettekannete lõppedes soovitas koolikomitee esimees Hans Lupp, et tegutseksime ühiselt, hoidmaks oma kõlavat emakeelt puhtana võõrastest mõjudest.

Hella Leivat

„Meie Elu” nr. 42, 18.10.1990

EESTI KEELE ÕPETAJATE KOKKUTULEK AUSTRALIAS

Austraalias XIV Eesti Päevade (Adelaide’is) eriürituste kavas oli eesti keele ja täienduskoolide õpetajate kokkutulek 29. detsembril 1990. a. Osavõtjaid teravitas ja koosolekut juhatas A. Eesti Seltside Liidu eesti keele õpetamise koordineerija Tiiu Salasoo.

Austraalias on käesoleval aastal vaid üks täienduskool koolieelikutele ja algkooli-ealistele, nimelt Sydneys. Õpilaste hulgas on vaid üksikuid, kes on kodus omandanud eesti keele algeid. Nimetatud seik ja suured vanusevahed väikese

õpilaste arvu juures raskendavad õpetaja tööd.

Huvitav on märkida, et Adelaide'is on eesti keele huviliste rühmast V. Kanguri juhendamisel arenenud Adelaide'i eesti raadiosaade, mis läheb eestrisse igal esmaspäeval. Kavas on kohalikke ja kodumaa uudiseid, sõnalisi ning muusikalisi ettekandeid, valdavas osas noorte oma esituses. Lõuna-Austraalia osariigis on võimalik sooritada eesti keele eksamit matrikulatsiooni ainena, kuid kahjuks pole seni olnud ainsatki kandidaati.

Victoria osariigis õpitakse eesti keelt laupäeviti Melbourne'i ülikooli keskkooli keelteklassis, kus õpetajaks on Sirje Jõgi. Keskkooliõpilaste kõrval õpib siin ka täiskasvanuid, kellest mõned on sooritanud eesti keele küpsuseksami. Muret teeb väike õpilaste arv.

Eesti keele õpetamine matrikulatsioonina sai alguse 1979. a. Uus-Lõuna-Wales'is, kus koostati ka vastavad õppekavad. Töö jätkub Sydney Laupäevase Keeltekooli raames, õpetajaks on Winifred Oser. 1991. aastal alustab eesti keele klass om 13. õppeaastat. Lõpueksami sooritajate hulgas on olnud kooliõpilasi ja täiskasvanuid.

Austraalia föderaalvalitsuse nn. keeltepoliitika („Language Policy”) põhimõtteks on, et iga Austraalia õpilane peaks õppima mõnda võõrkeelt. Sellele vaatamata, et valitsuse peahuvi on majanduslikel kaalutlusil suunatud jaapani keele õpetamisele, on ka väiksemate vähemusrahvuste keeled ('Community languages') kavva võetud. Nende keelte hulgas on ka eesti keel. Kõikidele keeltele on välja töötatud ülemaaline näidiskava, mida siis iga üksiku keele komisjon kohandab ja mugandab oma keele nõuetele. Uus eesti keele õppekava on praegu Uus-Lõuna-Wales'is töötlemisel.

Viimasel ajal on suurenenud huvi eesti keele vastu nooremate täiskasvanute hulgas, kuna paljud tahavad külastada oma esivanemate kodumaad ja luua sidemeid sugulastega. Keskkooliõpilased seevastu leiavad sageli, et eesti keel on liiga raske ja õppimine aeganõudev.

Winifred Oser

EESTI KOOL ROOTSIS – MINEVIK, OLEVIK, TULEVIK

See ülevaade haarab eesti kooli ja kasvatustegevuse arengut Rootsis läinud 46 aasta muutuvates tingimustes; ja analüüsida eesti kooli mõjust meie järelkasvu tagamisele; lõpuks ka vaatlen kooli rolli uues olukorras, kus suhtlemine kodumaaga on jälle normaalseks muutumas. Kas suudame oma koole säilitada, kuni algab tihe koostöö taassündinud Eesti Vabariigiga ja tekivad hoopis soodsamad tingimused kooli säilitamiseks kui praegu?

EESTI KOOLIHARIDUSE ALGAASTAD ROOTSIS

Vaatame tagasi sügisesse Rootsi 1944, kui põgenikevool üle Läänemere tormas sisse sõjast puutumata Rootsi kuningriiki. 25 000 pagulase hulgas oli 2 000 algkooli- ja 500 keskkooliealist last ja noort, kelle õpingud Eestis olid katkenud sõjategevuse tõttu või pidid just algama, ja 550 algkooli-, keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajat. Oli tulnud sõjapakku sihiga lähemal ajal Eestisse tagasi minna — niipea kui Eesti vabaneb. Oldi poliitilised põgenikud ja täis rahvuslikku iseteadvust. Noortel oli jälle vaja tööle hakata pärast pikka koolivaheaega. Koolide käimapanemiseks oli seega olemas suur potentsiaal.

Kui vaadata ajalooraamatusse, siis tuleb lugeda esimeseks eesti kooliks Rootsi pinnal põgenikelaagri kooli Vikingshillis Stockholmi lähedal, mille asutas Artur Grönberg juba 1944. a. veebruaris. Põgenikelaine kulmineerudes sama aasta sügisel tekkis põgenikelaagrite juurde spontaanselt üha uusi koole. Veebruaris 1945 asus Välismaalaste Komisjon pagulaste hariduse- ja kooliküsimusi lahendama ja laagrikoolide tööd formaliseerima koostöös äsjaasutatud Eesti Komitee (EK) Koolitoimkonnaga, mille tööd juhtisid Rudolf Penno ja Heinrich Mark. Nii tekkis algkooli tasemel üle maa kokku 43 laagrikooli 1 200 õpilase ja 100 õpetajaga.

Töö käigus ilmnes varsti, et eestlastel ja Välismaalaste Komisjonil olid hoopis erinevad arusaamised eestikeelse õppetöö sihist. Rootslaste eesmärgiks oli eesti lastele eesti keele abil kiiresti rootsi keel ära õpetada ja seega neile kiiret üleminekut rootsi koolidesse võimaldada. Eestlaste sooviks oli, et asutataks alaline eesti koolide võrk Rootsis ja luuakse eeldused eesti keele säilitamiseks Rootsis.

Välismaalaste Komisjon nähes eestlaste sihte koolidega ja konstateerides, et rootsi keele õppimisele ei panda küllaldast rõhku, otsustas lõpetada laagrikoolide toetamise ja need suleti augustis 1945. Märgukiri eesti koolide alalise võrgu asutamiseks jäeti haridusministri poolt tähelepanemata. Nii seisti olukorra ees, et eestlastel polnud ei laagrikooli ega permanentseid normaalkooli.

Nüüd pöördus Eesti Komitee Rootsis peaminister P. A. Hanssoni poole pike-ma märgukirjaga, milles paluti luba eestikeelsete erakoolide asutamiseks „niikaua, kui pagulasküsimus ei ole rahvusvahelises ulatuses veel lahendatud” ja lubada „täiendusõpetust” eesti õpilastele kohtadel, kus lapsi on koolide asutamiseks liiga vähe. Alles 1946. a. sügisel võttis haridusminister T. Erlander vastu Eesti Komitee delegatsiooni ja lubas mitte teha takistusi eestikeelsete erakoolide ja täienduskoolide võrgu loomiseks, jättes aga koolide majandamise eestlaste eneste õlgadele.

Nii astuski meie koolide olukord stabiilemasse ajajärku ja 1948. aastal oli Rootsis 3 erakooli 210 õpilasega ja 40–56 täienduskooli 1 000 õpilasega üle maa. Koolid töötasid eestlaste eneste kulul. Täienduskoolides käis õppetöö

kord nädalas a 3-4 tundi ja haaras eesti keelt, ajalugu, maateadust ja laulu.

Erakoolid asusid Stockholmis, Göteborgis ja Helsingborgis. Nendest on Stockholmi kool, mille asutajaks oli Herman Rajamaa, katkestamata tegevusse jäänud tänaseni. Koolil oli algaastail paarsada õpilast. Suureks probleemiks oli aga kooli majandamine. Siin tuli appi eestlaskond korjanduste läbi, ja isegi Eesti Vabariigi summasid oli võimalik osaliselt kasutada. Õpetajate töötingimused olid koolide rahapuuduse tõttu siiski väga pingelised. Ometi oli õppetöö intensiivne ja tulemusrohke. Kui oletame, et Rootsi tuli 1944. a. sügisel umbes 2 000 algkooliealist eesti last, siis võime arvestada, et nendest said umbes pooled eesti alghariduse mitmesugusel viisil.

GÜMNAASIUMIHARIDUSE SAAMINE

Kui heidame korraks pilgu gümnaasiumi sektorisse, siis oli olukord järgmine. Koos laagrikoolide avamisega 1945 tegi Välismaalaste Komisjon koostöös Eesti Komitee Koolitoimkonnaga otsuse avada Sigtunas internaatkool eesti noortele – peamiselt eesmärgiga anda neile võimalus emakeeles lõpule viia Eestis alustatud gümnaasiumiõpingud. Õpiti rootsi õppekavade järele. Töötin-
gimused olid ideaalsed, sest elati internaadis. *Sigtuna Eesti Gümnaasiumis* pandi sajale eesti noorele välismaa oludes tugev rahvuslik ja kultuuriline alus. Toimus intensiivne isetegevus vabal ajal. Tuntud dirigent Olav Roots, kes oli kooli muusikaõpetaja, asutas sääl hiljem populaarse Noortekoori, korraldati referaat- ja vaidluskoosolekuid, lavastati näidendeid, anti välja seinalehte ja korraldati tantsuõhtuid. Eestlus oli iseenesest kõigile väärtuseks, kuid selle eeldusena rõhutati inimlikkust, objektiivsust, isiksust ja arenguvõimet. Sigtuna kasvandikud läksid pea kõik edasi ülikooli ja nende hulgast on tulnud hiljem nimekaid inimesi rootsi ühiskonnas. Lõpetajaid oli kokku 83.

Sigtuna gümnaasium, mis oli ühekordne üritus, ei lahendanud kaugeltki vajadust alalise gümnaasiumi järele. Nii tehti uus algatus Stockholmis, kus Henno Jänes pani käima *Stockholmi Eesti Gümnaasiumi* (SEG) 1945. a. sügisel. Õppetöö käis siin õhtuti – kooli tuntigi „Videviku gümnaasiumi” nime all – ja võimaldas õpilastel vajaduse korral päeval raha teenida. Loomulikult nõudis niisugune töökord õpilastelt ja õpetajatelt suurt pingutust. Gümnaasium valis oma õppekorralduse aluseks Rootsi 4-klassilise reaalkooli ja 3-klassilise gümnaasiumi. Algaastatel õpiti osalt eesti õppekavade järele. Hiljem mindi üle rootsi õppekavadele, et kergendada edasiminekut ülikoolidesse. Oma sissetulekud sai gümnaasium õppemaksudest ja toetustest. Toetajate seas esinesid nii Rootsi sihtasutused, kui meie oma organisatsioonid. Kuigi kooli juhtkonnal niisiis ei puudunud võime leida toetajaid, oli rahapuudus alati suureks probleemiks. Kooli püüdlusi väljendab järgmine tsitaat: „On püütud õpilastele anda põhjalikke teadmisi ja oskusi, mida eriti pagulasnoored vajavad eluvõitluseks võõras ühiskonnas, tugevdada neis optimismi ja õpetada neid ületama raskusi,

süvendada neis rahvuslikku meelsust ja harrast kiindumust oma isade maasse ja rahvasse”.

Väikese pausiga 1952. ja 1954. a. vahel alustas SEG 1955. aastal uuesti tegevust. Alates 1970. aastast toimus õpetegevus Johan Ungersoni juhtimisel tagasihoidlikumates vormides, aga kuni 1988. aastani valmistas kool ette eesti noori ülikooliõpinguteks hea eduga. Kool on nüüd suletud, sest puuduvad nii majanduslikud võimalused kui ka riigi luba välja anda lõputunnistusi. Sellega on eesti gümnaasiumide tegevus Rootsis selleks korraks lõppenud.

EESTI PÕHIHARIDUSE EDASINE KÄEKÄIK ROOTSIS

Läheme tagasi meie algkoolide juurde. Konstateerime, et 1954. a. kannavad Eesti Komitee püüdlused vilja ja Stockholmi Eesti Algkoolile määratakse õpetajate palkadeks riigi toetus. Töö võib nüüd jätkuda kindlustatud majanduse ja töörahuga. Ka Göteborgi algkool saades 1960. a. Riigipäeva otsusega kõik kooliõigused ja ka riigi toetuse oma töö alustamiseks. 1967. a. tuleb toetus meie täienduskoolidele. Nende arv on vahepeal tunduvalt vähenenud, aga töö on edaspidi majanduslikult kindlustatud.

On ilmne, et Rootsi riik on oma suhtumist vähemuste küsinuses muutnud. On jõutud arusaamisele, et Rootsil on kasu sisserändajate omakultuurilisest tegevusest ja et inimesi ei saa n.ö. sundkorras ümberrahvustada. Viiakse läbi riiklik uurimus vähemusrahvuste kohanemise küsimuses, kusjuures eriti uuritakse keeleoskuse rolli kohanemisprotsessis. Mitmed teadlased jõuavad arusaamisele, et *kakskeelsus* on ideaalne lahendus lastele, kelle kodudes räägitakse mitte-rootsi keelt. See tähendab konkreetselt, et tuleb lapse kodukeelt ka koolis edasi arendada paralleelselt rootsi keele õppimisega. Vastasel korral tekib risk poolkeelsuseks.

Uurimuse tulemused võetakse arvesse 1975. a. sisserändajate poliitika kujundamisel. Siit algab uus suhtumine sisserändajatesse ja nende kultuuridesse, mida iseloomustavad mõisted, nagu „võrdsus”, „valikuvõimalus”, „koostöö” ja „kodukeel”. Alustatakse kodukeele õpetamisega (hemspråksundervisning). See tähendab, et Rootsi koolides õppivatel sisserändajate lastel, kelle kodukeeleks on mitte-rootsi keel, on vanemate soovil võimalik saada kodukeelset õpetust 1,1 nädalatunni ulatuses õpilase kohta, kui nad käivad lasteaias, põhikoolis ja gümnaasiumis. Näiteks, kui õpilasi on grupis 5, oleks neil kokku võimalik saada 5,5 nädalatundi kodukeelset õpetust.

Kodukeele õpetamine levib Rootsis laialdaselt. Eesti sektoris on läinud 16 aasta jooksul kuni 1 000 last saanud kodukeele (eesti keele) tunde. Umbes 30 % eesti lastest on ära kasutanud seda erakorralist tasuta õppevõimalust. Mitukümmend eesti pedagoogi üle maa on toiminud õpetajana. Eesti gruppides on harilikult 1-2 last ja õpetajal tuleb sõita koolist kooli, et oma õpilasi üles leida. Probleem eesti osas on olnud õpetajate puudus ning viimastel aas-

tatel ka vähenev huvi kodukeele õpetamise vastu. Ka on nõudmised range- maks muutunud. Nüüd võimaldatakse kodukeele õpetust ikkagi ainult nende- le, kelle kodune keel tõepoolest on eesti keel. Seda nõudmist täidavad viimasel ajal peamiselt vaid hiljuti Eestist välja rännanud eesti perekonnad. Uue Rootsi valitsuse programmis oktoobris 1991 lubatakse kodukeelt jatkuvalt toetada.

STOCKHOLMI EESTI ALGKOOL SAAB KÕRGASTME

1962. a. viiakse Rootsis läbi koolireform, millega põhikool muutub 9-aasta- seks (7., 8. ja 9. klass moodustavad kõrgastme) ja endine reaalkool kaotatakse. Ka eestlased taotlevad Stockholmi eesti koolile kõrgastet, kuid tulemusteta. Taotlust korratatakse 1974. ja 1977. aastal, ka nüüd ei anna see tulemusi. Vas- tuargumendiks tuuakse, et kodukeele õpetus peaks eestlaste vajadused rahul- dama. 1985 tehakse uus katse. Rahvapartei (Folkpartiet) esitab Riigipäevale vastava moitsiooni ja Stockholmi Koolidireksioonile tehakse selgeks, et kavat- setud eesti kõrgastmes kasutatakse peale eesti alade ka kehtivad rootsi õppe- kavasad, et kooli sihiks on kakskeelsuse saavutamine. Samuti rõhutatakse eeli- seid, mis on lastel, kui nad võivad kogu põhikooli ajal käia samas koolis.

Kõikide suureks rahulduseks tulebki Stockholmi Koolivalitsusel lõpuks po- sitiiivne otsus kõrgastme loomiseks eesti kooli juures 14. novembril 1985. Ai- nult kommunistid reserveerivad end. Stockholmi Eesti Kool saab uut elujõu- du. Nüüd on eestikeelset haridust võimalik Stockholmis saada 9 õppeaasta vältel.

Seoses eesti kõrgastme loomisega kerkib üles ka raskusi. Kooli senised ruu- mid jäävad kitsaks, lootused lisaruumide saamiseks aga luhtuvad. Riigitoetu- sest ei piisa õpetajate palkadeks ja Eesti Komitee peab kolmel aastal tasuma mõnesajatuhande-kroonilised puudujäägid. Ka Göteborgi Eesti Kool maadleb suurte majanduslike raskustega. Positiivsele poolele jääb, et Stockholmi Eesti Kool laseb välja esimesed kõrgastmekooli lennud, 1989. a. 22, 1990. a. 13 ja 1991. a. 9 lõpetajat.

MISSUGUSED ON EESTI KOOLI TINGIMUSED SELLE SAJANDI VIIMASEL AASTAKÜMNEL?

Laagrikskooli endised kasvandikud lähenevad nüüd 60-ndale eluaastale ja eesti koolist sisendatud eestlust on edasi antud oma lastele ja lapselastele. Lapsed on enamikus abielus rootslastega ja seetõttu räägivad lapselapsed peamiselt ainult rootsi keelt. Sellest hoolimata pannakse neist paljud eesti kooli õppi- ma – Suur-Stockholmis läheb igal aastal umbes 15 last eesti kooli esimesse klassi 50-st siin elunevast eesti päritoluga lapsest. Koolis õpib ka terve rida Eestis sündinud lapsi, kes kooli tulles *rootsi* keelt ei oska. Nii käib õppetöö esimesest klassist alates kahes keeles. Eesti ainetes on kasutusel Rootsi-Eesti Õpperaamatufondi poolt väljaantud õpikud. Neid on aastate jooksul eri õppe-

staadiumide jaoks ilmunud kokku umbes 50 tiitlit. Näiteks on viimasel kolmel aastal ilmunud Mare Aadli & Edith Kotka-Nyman „Samm-sammult. Eesti keele õpik algajaile” I ja II, ja samade autorite „Eesti kirjanduse radadel. Valimik eesti kirjandust kõrgastmele”, samuti Helga Nõu „Uus lugemik” I ja II (madal- ja keskastmele).

KOKKUVÕTTES

on eesti päritoluga lastele Rootsis tänapäeval (1991) avatud järgmised eesti-keelsed koolivariandid:

Mängukooli-lasteaia tasemel Stockholmis, Göteborgis ja Lundis kokku umbes 50 lapsega.

Korralised täisajaga koolid Stockholmis ja Göteborgis – Stockholmis üheksas klassis kokku 105 õpilast ja Göteborgis kuues klassis kokku 35 õpilast. Göteborgi eesti kool peab majanduslikel põhjustel kaaluma üle minemist kaheklassilisele töövormile alates järgmisest õppeaastast.

Täienduskoolid Göteborgis, Lundis ja Helsingborgis kokku 30 õpilasega.

Kodukeele õpetus. Rootsi riigi raskes majanduslikus olukorras on koolivõimude poolt esitatud nõue, et grupis peab olema vähemalt 5 õpilast ja et nende kodune keel peab tõesti olema mitte-rootsi keel. Eesti sektoris rakendamisel raskendaksid need reeglid kodukeele õpetamise läbiviimist. Praegu saab umbes 100 eesti last kodukeele õpetust.

Kokku arvates kõik õpilased, kes ühel või teisel viisil korrapäraselt õpivad eesti aineid, saame umbes 300. Joonistades kõvera eesti aineid õppivate noorte kohta alates 1944. aastast, näeme, et nende arv oli siis 1 200, langes 1975. aastaks umbes 300-le, tõusis kodukeele süsteemi alustamisega 700-le ja on nüüd tagasi 300 lähedal.

1944. a. Rootsi tulnud 550 eesti pedagoogi on ammu asendunud siin kutsehariduse saanud noorte õpetajatega, kes tänu eesti koolile ja kodule on ka ise säilitanud eesti keele oskuse. Viimastel aastatel on Eestist juurde tulnud terve rida kompetentseid õpetajaid.

Me ei tohi ka unustada eesti keele õpetamist Lundi ja Uppsala ülikoolide juures, kust viimase 10 aasta jooksul umbes 50 üliõpilast on sooritanud eesti keele eksameid. Mitmed neist toimivad praegu eesti sektoris kodukeele õpetajatena.

Näeme, et eesti koolis on küll möödunud 46 aasta vältel aset leidnud pidev arvude vähenemine, kuid kontinuiteet on säilinud ja tänapäeva koolijuhid võivad homsele eesti koolile Rootsis üle anda tugevad traditsioonid ja funktsioneeriva koolidesüsteemi.

EESTI KOOLI TULEVIKUVÄLJAVAATED

Missugused on eesti kooli tingimused ja väljavaated pikemas perspektiivis?

Kas eesti kooli on veel vaja?

Eesti kool seisab Eesti Vabariigi taassünni taustal uute tingimuste ees. Arvame, et Rootsis elav permanentne välis-eesti ühiskond jääb tihedasse kontakti Eesti Vabariigi institutsioonidega. Rootsis elavate eestlaste hulgas leiame ka ärimehi, diplomaate ja erialamehi, kes on otseses koostöös Eesti asutustega. Kõigi nende ühiseks tegevusväljaks on rahvuskultuuriline aktiivsus koostöös välis-eesti keskustega üle terve Rootsi, eriti aga rahvuslik kasvatustegevus eesti kooli näol.

Millised on eesti kooli sihid ja ülesanded uues olukorras? Ma usun, et umbes samalaadsed kui siinsetel saksa, inglise ja prantsuse koolidel praegu: anda siin-elavatele eesti lastele võimalus eesti orientatsiooniga alghariduseks. Kes seda siis vajavad? Esmajoones need, kes seda praegugi vajavad: eesti päritoluga lapsed, kes soovivad säilitada oma eesti orientatsiooni, võimet end eesti keeles väljendada ja võimalised olla oma juuri otsima. Eesti koolis käiakse võib-olla ka sellepärast, et koolil on kõrge staatus, sellel on kõrge õppekvaliteet, head pedagoogid, väikesed klassid, hea koostöö kodu ja kooli vahel. Eesti kooli vajavad muidugi ka värsked emigrandid, kes soovivad sujuvat üleminekut Rootsi koolidesse. Eesti emigrantide arv oleneb Rootsi sisserännu seadustest.

Kolmas kategooria õpilasi tulevases eesti koolis on Eesti diplomaatide, kaupmeeste ja teadlaste lapsed, kes ajutiselt peatuvad Rootsis ja ei oska rootsi keelt. Muidugi paljud ehk peavad end peeneks ja panevad lapsed prantsuse kooli. Eks näe kui paljud.

Meil pole kindlasti enam vaja muret tunda kooli majandamise pärast, sest Eesti Vabariik hakkab kooli ülal pidama. Ja kindlasti leidub palju kompetentseid õpetajaid, kes on valmis täiendama meie oma õpetajate kaadrit.

Eesti koolil Rootsis ja mujal välismail on kindlasti õigustus, koos eesti kodudega, eestluse säilitajana, endastmõistetava institutsioonina meie eesti ühiskonnas, mida uued pealekasvavad põlvkonnad kindlasti tahavad säilitada nüüd ja alati.

Lõpetaksin Kalju Lepiku sõnadega:

„Me oma kool, me keele kants
Las risti-rästi tuuletants
Me sõprusringis kaasa
Nii lihtne, aus kui eesti kool
On ainult ema arm ja hool
Ei suured sõnad uhke meel
Nii lihtne, aus kui eesti keel
Nii lihtne, aus kui ema meel
Me sõprusringis kaasa. . .”

Ivar Paljak

GÖTEBORGI EESTI KOOL 30 AASTAT

Göteborgi Eesti Kool on oma murede ja rõõmudega jõudnud 30 aasta juubelinile. Küllalt auväärt vanus ühele pagulaskoolile. Tegelikult tuleks sellele veel lisada üks õppeaasta 1945/46. Juubelid annavad ikka põhjust tagasi vaadata, aga ka tuleviku poole mõelda.

Tänu Eesti Komiteele, sihikindlatele lastevanematele ja ennastalgavatele õpetajatele loodi meie kool 1960. Kuninga otsusega 30. septembrist 1960 andis Rootsi Valitsus määruse, milles antakse eeskirjad Göteborgi Eesti Algkooli kui õigustega erakooli kohta.

Kool töötas 1960/61. kooliaastal 1. klassiga ja sellejärel laiendati kooli iga aasta uue klassiga, kuni kool oli välja arendatud 6-klassiliseks algkooliks. Alguses töötas iga klass omaette, aga varsti tuli luua liitklassid. Liitklassidena töötame tänapäevani. 1. klass ja 2. klass õpivad samas klassiruumis, 3.–4. klass on omaette, 5.–6. klass moodustavad kolmanda klassikomplekti. Liitklassides õppimine toob endaga kaasa nii head kui halba. Headuse poolelt võiks nimetada seda, et õpilane kuuleb tahes-tahtmata kõike kaks korda. Halvem on, et ei jõua iga õpilasega suuliselt küllalt suhelda. Eriti tunneb sellest puudust võõrkeele õppimine.

Oma juubelit tähistasime juubeli-jõulupeoga. Rohkearvuline publik sai näha õpilaste poolt esitatud jõuluevangeeliumi näidendina, kuhu oli põimitud rikkalikult jõululaule. Sellele järgnesid õpilaste lühiesinemised. Muidugi ei puudunud ka kõned. Väga südamliku kõne pidas Göteborgi Eesti Komitee esimees Evald Soomägi. Koolijuhataja ütles kõigile tere tulemast, kõneles kooli tulevikust ja soovis kõigile rahulikku pühi. Peale kohvilauas veedetud vaheaega algas kava teine pool. Jõulunäidend. Ka jõulunäidendisse oli põimitud nii ilulugemist kui soolo- ja ühislaule. Lõpuks tuli jõuluvana.

Koolipeod on meile tähtsad üritused, kuna arvame, et õpilastele on see elus suureks kasuks kui nad on harjunud publikule esinema. Tänapäeval on see väga tähtis kogemus, mida on kindlasti elus tarvis. Meil esineb alati iga õpilane vastavalt vanusele ja võimalustele. Üldiselt võib öelda, et õpilased enamasti ületavad meie ootusi ja lootusi.

Kutsume ka nii meie jõulu- kui kevadpeole meie kooli taimelava s.t. Mängukooli ja Tüllukese (lasteaed-päevakodu) mudilasi esinema. Nende esinemisi on alati väga armas vaadata.

1990/91. õppeaastal oli meil 31 õpilast. 1.–2. klassi juhataja on Juta Nõmme, 3.–4. klassi juhataja Mare Riisenberg, 5.–6. klassi juhataja Maritta Idavain-Konkell ja muusikaõpetajaks Leana Salu.

Sügisel 1991 alustas uute õpilastena 1. klassis 8 õpilast. Kool võitleb pidevalt

majanduslikkude muredega. Tahame aga siiski optimistlikult tulevikule vaadata ja loodame leida majanduslikke lahendusi, mis annaks meie piirkonna lastele võimaluse saada eestikeelset algharidust ka tulevikus.

GÖTEBORGI EESTI KOOLI TIHE SIDE KODUMAAGA

1988. aasta suvel toimus Göteborgis järjekordne Gothia Cup – hiigel jalgpalli turniir noortele. See aasta erines eelmistest selle poolest, et esimest korda osales selles Eesti jalgpalli võistkond – Tallinna Lõvid. Göteborgi eestlaskond tormas muidugi kokku oma poolehoidu näitama. Koos jalgpalluritega oli ka Tallinna Spordikooli juhataja Toomas Tõnise. Temaga vesteldes sain ka öeldud, et oleksime väga soovinud kontakti ühe Eestis oleva kooliga. Nii võttis ta meie soovi kaasa Tallinna II Keskkooli. (Kool, mis varem kandis Reaalkooli nime ja nüüd on jälle oma vana nime suutnud tagasi saada). Ei möödunudki kaua, kui tuli kiri kooli direktorilt Hain Hiieaasalt koos küllakutsega. Kevadel 1989, kevadpühade aegu, sõitiski esimene grupp Göteborgi Eesti Koolist II Keskkoolile külla. Grupis oli nii õpilasi, õpetajaid kui lastevanemaid. II Keskkool võttis meid väga hästi vastu. Meile tutvustati Tallinna ja meile korraldati bussiga ringsõit mööda Eestit. Kõik jättis kustumatuid muljeid. Sõprussidemed loodud, soovisime meie omakorda kutsuda II Keskkooli Göteborgi. Seda oleme nüüd teinud igal aastal. Tallinna kool on ka aidanud meie kevadpidu susutada kõrgetasemeliste esinemistega. Samuti olerme saanud õpperaamatuid ja head nõu meie emakeele õpetamise suhtes, vahetanud pedagoogilisi kogemusi. Meie õpilased on leidnud uusi kirjasõpru ja tuttavate hulk kodumaal on tunnult kasvanud.

Loodame seda suhet meie kodumaaga süvendada ja soovime, et see annaks mõlemale poolele palju elamusi, mis rikastaks meie elu, nii et tulevikus tunneksime end ühiste asukohamaast olenematute eestlastena.

Evi Lepik

HÄSSELBY KOOLI PERSONALI ÕPPEREIS TALLINNA

Hässelby (Rootsi kool Stockholmi eeslinnas) rektoripiirkonna koolide personal sooritas õppereisi 26.–29. septembrini Tallinna.

Projekti eesmärgiks oli naaberriikvahelises suhtlemises oluline personali arendav teadmiste hankimine – lähtudes ideelistest, kultuurilistest, pedagoogilistest seisukohtadest.

Ülaltoodu on eriti tähtis nüüd, arvestades sealse ühiskonna arenguga.

Mis puutub üldteadmistesse Baltikumist on kaua olnud selge, et peale Nõukogude Liiduga liitmist 1940. aastal on Balti riigid rootsi õppekavadest, õpperaamatutest ja tunniplaanidest välja jäetud.

Et ühe põhikooli tervele kolleegiumile seitsmesse delegatsiooni jaotatuna on antud võimalus terve päeva jooksul tutvuda Tallinnaga koha peal, võimaldab Baltikumi uuesti sisse toomise õppetöösse.

Projekt koosnes kooli-, kultuuri-, Rootsi-Eesti-, kaubandus-, iseseisvus-, spordi- ja keskkonna-delegatsioonist.

Projekt lõpetati seminariga, kus prof. A. Loit Stockholmi ülikooli Balti keskusest pidas loengu ja juhatas grupiarutlust Baltikumi kohta tänapäeval.

„Estline” kindlustas hea toidu ja kõigi mugavustega mõnusa reisi üle Läänemere meie naabermaale. Tallinnas ootasid meie delegatsioone giidid ja bussid. Koolidelegatsiooni võttis vastu Tallinna koolivalitsuse kõrgemad ametnikud. Teistele delegatsioonidele tutvustati linna ja selle ümbrust. Peale ühist lantsi algas erinevate delegatsioonide töö. Kooli- ja kultuuridelegatsioonid külastasid koole. Rootsi-Eesti delegatsioon käis Rootsi konsulaadis. Iseseisvusdelegatsioon kohtus poliitikutega.

Kõik toimus heas ning sõbralikus meeleolus. Kokkuvõttes jäi mulje, et Eesti viibib kaootilises vabanemise ja muudatuste protsessis, kus tuleb murda kivistunud, tipust juhitud olukord sisendades uusi vaateid ja lootusi muutmaks terve rahva põhiväärtusi ja mentaliteeti.

Erinevate delegatsioonide liikmed annavad järgnevas ülevaate oma muljetest ja elamustest selle sisurikka õppepäeva jooksul.

Koolidelegatsioonile korraldati ringsõit Tallinnas koolibussiga. Külastati Tallinna Reaalkooli. Einele järgnes jalutuskäik vanalinnas. Raekojas andis informatsiooni Koolivalitsuse juhataja ja Haridusministeeriumi esindaja.

Tallinna Reaalkool meenutas 1950-ndaid aastaid. Kooli vanaaegsed klassiruumid, sisustus ja õppematerjal olid kõik heas korras. Direktor ja õpetajad olid uhked oma kooli üle. Nad töötasid vaimustatult ning leidlikult, et üle saada raskustest ja puudustest: näiteks igal suvevaheajal värvitakse koolipinke, kaunistatakse klassiruumi. Üks naisõpetaja oli isegi kudunud ilusa kanga vaid tagurpidi asetatud tooli nelja jala vahel. Kõik selleks, et õpilastel oleks koolis tore olla.

Õpilased käitusid viisakalt ja distsiplineeritult, teretasid külalisi ja avasid uksti. Kooliõuelt kostus mängu ja naeru nagu tavalises rootsi kooliski. Lapsed näisid vaatavat tulevikku lootusrikkalt.

Kui direktorilt küsiti, miks Eesti näeb rootsi kooli eeskujuna, siis üllatuslikult oli vastus, et ei Rootsi ega teiste Skandinaavia riikide koolid ole eeskujuks. Headest majanduslikkudes võimalustest hoolimata on seal halb resultaat, mida meie ei saa lubada. Eesti koolid peaksid kuuluma maailma parimate hulka. Jaapanist, Saksamaalt ja USA-st saaksime võibolla võtta eeskujuga. Peame panustama kõrgeklassilistele teadmistele. Sotsiaalne osa jääb teisele kohale. Rootsi koolis leidub peaaegu kõik vajalik, mis puutub materjaalsesse standardisse. Eesti õpetajatel ja õpilastel pole peaaegu mitte midagi. Seevastu on Ees-

tis midagi, mida ka tänapäeva rootslased peaksid rohkem tunnetama: uhkust oma kooli üle tänapäeval ja lootust paremasse kooli 90-ndatel aastatel.

Ühel osalejal oli isiklike mälestusi 1939. aastast, kui ta nautis imekauneid suvenädalaid Pärnus. Murega nägi ta nüüd kuidas maa oli kurnatud ja rüvetatud okupatsioonivõimude poolt. Samaaegselt rõõmustas teda eestlaste usk paremasse tulevikku ja otsus taas ülesehitada oma maa.

I Kultuuridelegatsioon leidis, et laulul on suur tähtsus ja mõju eestlaste kokkukuuluvusele ja rahvustundele. Neile jättis tugeva mulje lauluväljak ja laululava. Lauluväljakut külastades tülitas neid organiseeritud vene maffia, noored poisid, kes tahtsid müüa eesti lippe, arvatavasti ka röövida. Ootamatult saabus sinna üks diplomaatauto eskordiga ja nad olid sunnitud põgenema.

Pirital vaadeldi kloostri varemeid ning ilusat randa, kus aga tööstusroiskvete tõttu kehtis suplemiskeeld. Külastades rohkearvulisi erinevaid kirikuid Tallinnas, mõisteti usu suurt tähtsust eestlastele läbi aegade. Tundus, et eestlased püüavad säilitada sidemeid Rootsi ja ülejäänud Põhjamaadega.

Ettepanekuid teemadeks õppetöös:

Muistendeid: „Ülemiste vanake“; „Tallinna asutamine“; „Kalevi haud“ (Toompea); „Kalevipoeg“; „Oleviste kiriku ehitamine“; „Kassikaev“; Kummituste majad Tallinnas: „Kuradi pulmad Tallinnas“; „Lühike jalg 9“. Keskaeg: linn, suhtumine kuritõesse ja karistusse; timukas. Eesti ja Nõukogude Liit: eestlaste võitlus iseseisvuse eest; vene propaganda; petlik poliitika; Eesti okupeerimine juunis 1940; Tallinna pommitamine 9.-10. märtsil 1944 ja küüditamised Siberisse.

Ülalnimetatud muistendid ja legendid leiduvad väljaandes „Tallinna legendid“ (koost. I. Goldman, P. Kaldoja) Tallinn: „Perioodika“, 1985. (Bülletään“ toimetus).

II Kultuuridelegatsiooni eeltööd õppepäevaks algasid Stockholmis. Külastati muuseume, tutvuti raamatute ja artiklitega Tallinna üle. Rein Ratas Tallinna linnavalitsusest oli vahendajaks kontaktide loomisel.

Tallinna vanalinnas vaadati muuhulgas mälestusmärke Rootsi ajast. Pealeõunal viibiti Rahumäe koolis nr 27, mis asub nagu Hässelby, villade rajoonis. Kooli peetakse moodsaimaks eesti kooliks. Inglise keelt õpetatakse seal alates 6. õppeaastast. Huvi muusika ja joonistamise vastu on suur. Varustus on lihtne. Kooli toidu eest tuleb omal maksta. Tegime ettepaneku sõpruskooli vahekorra loomiseks.

III Kultuuridelegatsiooni peaesmärgiks oli Tarbekunstimuseum. Klaasi-, tekstiili-, nahatööd, kullast ja hõbedast ehteasjad jne. andsid fantaasia-, väljendus- ja lootusrikka ning jõulise elamuse. Põhjamaade mõju oli tajutav. Ringkäigul vaadeldi Aleksander Nevski katedraali, mis oli püstitatud venestamisajal 19. sajandi lõpul Valdemar II Võitja poolt 1219. a. rajatud linnusele; Toomkirikut – Eesti piiskoplik kirik – mille piiskopid õnnistati ametisse

rootsi piiskoppide poolt alates Nathan Söderblomiga; Niguliste, Pühavaimu ja Oleviste kirikut oma kõrge torniga, mis on tuntud meremärgiks saabuvatele laevadele. Pikal tänaval imetleti kohviku ilusat lage ja Suurgildi hoonet.

Eesti kuulub kultuuriliselt kokku teiste Põhjamaa riikidega Läänemere kalastel või läheduses.

Keskkonna-delegatsiooni liikmed olid lugenud Aarne Eipre poolt koostatud kirjutusi. Tallinnas võisid nad esitada küsimusi ajakirjaniku, roheliste partei liikme ja Tallinna linnavalitsuse keskkonnaküsimustes vastutava tegelase, Marju Kivistikule. Täiendava pildi andsid kõnelused inimestega tänaval. Ninnatungiv oli heitgaaside hais. Võrreldes Stockholmiga oli silmatorkav väike- ja merehindude puudumine ning puude rikutud lehed. Väävelhappe tootmine, mis põhjustas hingamisraskusi, lõpetati 1989. a. Paberimassivabrik Tallinnas pidi kinni pandama 1. okt. 1990.

Suur keskkonna reostamine Põhja- ja Kirde-Eestis ning kavatsetav fosforiidi-kaevandamine põhjustas 1987. a. rahulolematuse, millele järgnesid suured muudatused keskkonna poliitikas. Praegu ollakse tegevuses keskkonna hool-duse organiseerimisega, et seda peatselt praktiliselt teostada.

Kaubandusdelegatsioon külastas ajalehte „Äripäev”, millest 51 % kuulub rootsi „Dagens Nyheterile”. See võimaldab rootsi ajakirjanikel saada ülevaadet Eesti ökonomilisest olukorrast ning majanduselust. Toimetaja hindamise kohaselt kulub umbes 30 aastat normaalse seisukorra saavutamiseks. Rootsi ettevõtted püüavad igati aidata Eestit selles arengus. Mõned delegatsiooni liikmed jälgisid jaekaubandust ja äritsemist linna tänavail.

Rootsi-Eesti delegatsiooni ülesandeks oli uurida mõlema maavahelisi suhteid nii ajalooliselt kui tänapäeval. Ajalooliselt on tähtsad kaks perioodi „Vana hea Rootsi aeg” 1561-1710 ning ajajärk peale Molotov-Ribbentropi pakti 1939. Delegatsioon külastas Rootsi peakonsulaati ja intervjueris Rootsi konsulit, Håkan Damm'i. Rootsi-Eesti kultuuriühing esindab rootsi kultuuri huve. Eriti suur huvi selle vastu on endistel eesti-rootslaste aladel.

Enne 1939. a. külastasid rootslased rohkearvuliselt Eesti kultuurikeskusi ja kuurorte. Ka praegu leidub jõude, kes soovivad uuesti elustada neid traditsioone. BITS (Beredning för Internationellt Teknisk Samarbete – Rahvusvahelise tehnilise koostöö ettevalmistuskomisjon) soovib anda 18-30 aastastele isikutele võimalust praktiseerida ja tundma õppida rootsi olusid jne. Rootsi Ekspordinöukogu soodustab kontakte ettevõtete vahel. Praegune vabadus on otsustavalt muutnud igapäevase elu. Lõpuks ometi julgeb rahvas vabalt kõnel-dada.

Spordidelegatsioon keskendus purjespordile. Kontakt võeti Eesti purjetamisühingu E. J.L-ga. Kohtuti Olümpiastaadionil Pirital. Väga kallid ja ilus purjespordikeskus oli imponeeriv. See oli hoopis midagi muud, mida sel päeval varem oli nähtud. Purjetamistegevuse lõppeemärgiks on osavõtt MM-st ja OM-st.

Koostöötahe eesti ja rootsi purjespordi alal leidis positiivset vastukõla.

Iseseisvusedelegatsioon kohtus Eesti Ülemnõukogu poliitikutega. Eesti liigub samm-sammult iseseisvuse suunas. Valitud on tagasihoidlikum tee võrreldes naabermaadega. Väideti, et Eesti ei ole Nõukogude Liidu osa vaid okupeeritud territoorium. Teatavad pro-vene grupid tahtvat Eestist lahku lüüa ja kuuluda Nõukogude Liitu. Rahvarinde liikmed kõnelesid, et nad töötavad koostöös teiste rahvarinnetega Baltikumis. Sihiks on luua ühine rinne keskvoimu vastu. Püüdeid iseseisvumiseks on olnud alati. Areng on muutunud kiiremaks viimasel ajal, kui Nõukogude Liidu juhtkond tahtis suurendada maapõuevarade (fosforiidi) kaevandamist. Maad on laastatud, kuid kasumid ei ole läinud kohaliku rahva hüvanguks. Keskkonnaliikumine muutus vabadusliikumiseks. Vähehaaval toimus ärkamine pärast 50-aastast survet. Alustati restaureerimise, ülesehitustöö ja uuendustega. Võeti esimesi samme kontaktide loomiseks välismaailmaga. Kuulati ja õpiti. Laostumine ja resignatsioon pole suutnud summutada rahva sisemist jõudu ja uhkust.

Nüüd, 1990. aastal on Eestis vabodus koitmas ja lootuse tuli levib üle maa.

Kokkuvõtte reisirapordist „Till Tallinn – en angelägen expedition till ett grannland i omvälvning”, (Red. H. Tibblin) 1990, koostanud Arne Broberg

200 PALJUNDUSMASINAT JAGAMISEL KOOLIDELE EESTIS

Akadeemiliste Naisorganisatsioonide Komitee, koos kaastöölisestega ja Toronto eestlaskonna toetusega, on edukalt lõpetanud oma esimese ühissettevõtte. Suur saadeti Eestisse on kohale jõudnud, nagu kinnitas telefoni teel Harju Rajooni Kolga kooli direktor hr Enn Siim. Saadeti koosnes kahesajast paljundusmasinast eesti koolidele, millele lisandus kaks kaks paljundusmasinat ja üks kirjutusmasin skautidele ja gaididele. Hr. Siim teatas, et ligi üks kolmandik eesti koolidest varustatakse nüüd paljundusvahenditega; selle eest hoolitsevad Tallinnas tema ise ja hr Ants Eglon Haridusministeeriumi poolt. Siiani puudusid Eesti koolidel igasugused õppematerjalide paljundusvahendid. Masinad on strateegiliselt jaotamisel, et kõik koolid saaksid sellest kasu. Paljundatud õppematerjalid on olulised, et rakendada uusi õppemeetodeid, millega kaasub haridussüsteemi õppekava ajakohastamine Lääne arusaamade alusel. See oli aastakümneid kannatanud Moskva direktiivide all, kuid on nüüd sellest vabastatud.

Üks masin, mis varem saadeti, on edukalt proovil olnud Kolga koolis mitu kuud. Masina korrashoid on lihtne ja teostatav tarvitajail. Vajalik paber on Eestis kohapeal saadav.

Möödunud varakevadel, pärast Kanada peaministri ametlikku visiiti Kariibi saarte riikidele, teatati, et kõik varem lubatud paljundusmasinad, mida North York Board of Education oli kõrvaldanud koolidest, saadetakse Jamaicasse. Helgi Nippaki vahelesekumise ja koos mõjukate tutvustega, oli tulemuseks, et sai siiski pool sellest varustusest, mis oli uuem ja parajas korras, säästa Eestisse saatmiseks. Sellele ta kauples veel lisaks annetuseks 600 kastitait ingliskeelseid raamatuid ja õpikuid, mis saadeti koos masinatega. Saadetises on ka üle 6 000 dollari eest ostetud stentsiile paljundusmasinatele, millised saadi North Yorki Board of Education laost murdosa hinnaga.

Saadetise üldkulu oli ligi 14 000 dollarit, mis hõlmas ka 2 500 dollarit pakkimiskulu. Viimast vähendati ligi 1 000 dollariga prii materjali näol. Ontario Hydro annetas pakkimisplatvormid ja allakirjutanu poolt oli lammutatud ehitusmaterjal, millega masinad konteineris kindlustati.

Rohkem kui 9 000 dollarit laekus kulude kattteks hiigelbasaarist möödunud kevadel, mille korraldas Akadeemiliste Naisorganisatsioonide Komitee. Selle eduka läbiviimise eest veel kord tänu Vana Andrese Kogudusele ruumide annetamise eest, tänu hulgale eestlastele, kes esemeid annetasid ja mitmel teisel viisil toetasid. Teie abi tulemuseks on oluline saavutus koolide haridustöö eduks Eestis.

Konteineris jäi veel ruumi 64 kastitäiele riietusesemetele, mis jäi üle basaarist. Sealhulgas oli ka palju laste talvist üliriietust ja jalanõusid. See osa saadetisest tuleb jaotamisele Tallinna Toomkiriku õpetaja Jaak Salumäe kaudu puudust kannatavatele perekondadele Eestis.

Tänutundes tunnustame ka North York Board of Education paljundusmasinate ja raamatute annetust. Täname Universal Overseas Service't, kes saadetise toimetas Torontost Tallinna, ja hr William Leylandi nõu ja abivalmidust selles ettevõttes. Tänu ka Brent Packaing Ltd ja hr Stephen Warwick kaasabile, kes pakkis saadetise alla oma kulu.

Ivar Nippak

„Meie Elu” nr 48, neljap. 29.11.1990.

MATERJALI EESTI KOOLIDELE STOCKHOLMIST

Stockholmi koolid koolidirektor Sven-Åke Johansoniga algatusel kinkisid 1991. a. sügisel Eesti koolidele 30 tonni igasugust õppe- ja koolimaterjali. Sealhulgas oli raamatuid, raale, sõnaraamatuid, atlaseid, pliiatseid, pirne jne. kokku 300 000 SEK väärtuses. Samaaegselt oli annetatud 100 000 SEK rahas, mida paluti kasutada rootsi ajaloo õpetajatele edasiõppimiseks. Kogu laadungi viis Tallinna 7.11.91 S:t Erik'u kooli laevatehnilise haru õpilased koolivalitsuse õppelaeval „Polfors” õppeala juhataja kapten Reine Bengtssoniga juhtimisel.

Henno Kirikmäe

RAHVUSVAHELINE KOKKUSAAMINE EMAKEELES

Ülemaailmsetest eesti õpetajate päevadest 4.-7. juulini 1990 on juba palju kõneldud-kirjutatud, seepärast ainult linnulennuline tagasipilk. Esimene päev, 4. juuli, oli Tallinna päev. See algas haridusfoorumiga TPedI aulas. Pärast lõunat vaadati õpilastööde näitust (oli küll, mida vaadata, ja on alati olnud), iidset Raekoda (linnapea H. Aasmäe ei teinud saladust, et ta on õpetaja poeg). Kontserdi andis Tallinna Vanalinna Muusikamaja poistekoor. Käidi vabaõhumuuseumis Rocca al Mares.

Teine päev viis läbi heinakuise Eestimaa Nuustakule. Vahepeatused Palamusel ja Tartu Ülikoolis töid kaugetele külalistele Eestimaa kooli ja haridusoluduisa lähedale, Otepääl oldi kohalike kutsekaaslaste võõrustada. Õpetajate päevade lipp heisati reede keskpäeval Otepää keskkooli lipuväljakul ja langetati laupäeva õhtul. Kahte töörohkesse päeva mahtusid jumalateenistus Otepää kirikus, külaliste ettekanded (M. Tamm, M. Malvre, A. Krumins, L. Linask), arutelud ja diskussioonid.

Töörühmades olid laupäeva hommikupoolikul kõne all eri koolitüübid ja õpetuse viisid, keelte õpetamise probleemid, väikelapse kasvatamine ja algõpetus, puuetega lapsed ja hariduskorraldus. Väsimatu H. Mägi eestvõttel tutvuti Otepää vaatamisväärsustega, kalmistu ja endise kiriklaga ning ümbruse kultuurilooliste paikadega. Õpetajatega tuli kohtuma president A. Rüütel koos abikaasaga. Reede õhtul oli Kaarnajärve kõrgel kaldal TPedI spordibaasis lõkkehõtu koos tujuküllase simmaniga, laupäeva õhtul värskendas vaimu kohalik rahvateater (mängiti „Parvepoisse”). Otepää keskkooli kiituseks ei saa ütlemata jätta, et nad toredasti toime tulid. Õpilastööde näitus tutvustas töökaid õpilasi ja õpetajaid kõige paremast küljest, laste- ja poistekoor hoidsid laulva Eestimaa mainet, tandem Heino Mägi (kooli endine direktor) ja Harry Sepp (praegune direktor) tundis ennast suurepäraselt, nakatades ka kõiki kohalolijaid.

Ühtekokku ütles A. Eglon õpetajate päevade osalisi 300 ümber olevat (ÜPUI-lased, kes Vana-Antslast kohale sõitsid, kaasa arvatud). Nn suur ring, keda räägitud probleemid ka huvitada võiksid, on tõenäoliselt märksa arvukam. Sellepärast püüan sirvida märkmeid, valides näiteid, mis meile suurema uudise väärtusega, või vastupidi, mille kohta tekkis tahtmine öelda: „Ei või olla, nagu meilgi!” Küsimuste risttules olid põhiliselt külalised. Nii töörühmades kui ka omavahelistes vestlustes näisid pärijad ikka Maarjamaa põliskasukad olevat. Teadagi, praegu, mil Eestimaa kool otsib oma teed, on õpetlik arvesse võtta liikumiskõveraid nendes maades, kellele me lähemale tahame jõuda. Alakirjutanul endal õnnestus olla ainult ühes töörühmas (kõik töötasid üheaegselt), kus USA ja Kanada kooliolusid selgitasid Linda Linask Connecticuti osariigist Monroest ja Juta Kõvamees Vancouverist. Simmanil oli usutlejate ringis Madis Linask (keskkooli füüsikaõpetaja Connecticuti osariigis Hart-

worthis). Ka sellest vestlusest jäi jälg. Sektsioonide tööst ülevaateid tehes tõmbasid Enn Siim, Õie Vahar ja Ülo Vooglaid oskuslikult paralleele meie oludega, ka nende sõnavõttudest on mõtteid kasutatud. Ühes hoiatati meid ja pean minagi lugejaid hoiatama: USAs ja Kanadas ajab iga osariik ja provints oma haridusasju küllaltki iseseisvalt, koolide jõukus ja õpetajate palgadki sõltuvad maksumaksjate rahakotist, iga külaline rääkis neist oludest, mida tema tunneb. Selliseid üleüldisi õppeplaane ja eeskirju nagu meil viimasajani sealmail ei tunta.

■ E. Siim oli sunnitud tõdema, et ühiskonnakordade erinevusest hoolimata on meie koolidel üllatavalt palju ühist, kuid Ameerikas ja Kanadas on mindud aktiivsemate õppemeetodite otsimise teed, kooli ja õpetaja tegevus on seejuures väga paindlik. Õ. Vahar nentis, et keeleõpetajatest kolleegid on meist palju vabamad ja loovamad oma töö korraldamisel. Seejuures ei unustata, et suur vabadus tähendab ka suurt vastutust, õpetaja ise vastutab oma töötulemuste eest. Kui ta ei suuda õigustada õpilaste ja lastevanemate ootusi, tuleb koht loovutada teisele (kuigi ka mujal olevat kehvapoolsest õpetajast vabanemine probleem). Koolidel on oma õppeplaani, tulemuste eest vastutab koostaja.

Ühine on meil see, et ka Ameerikas on olnud palju nurinat koolide ja õpetajate töö üle: õpilaste teadmised kesised, õpitavate ainete suur valikuvabadus annab õpilasele kergema vastupanu teed minnes võimaluse ennast piltlikult öeldes „haridusest välja valida”, koolid ja klassid on suured (3 000 õpilasega kool pole haruldus, olevat suuremaidki, meie mõistes mammutkoole peetakse päris normaalseteks, klassid pole meie linnakoolide klassidest üldse mitte väiksemad), sellega kaasnevad teadagi distsipliiniprobleemid. Erakoolide näitajad on hoopis teistsugused ja meie mõistes alternatiivkoolide võrk palju paremini välja kujunenud. Lääneski reformitakse haridust, ka seal muratakse pead selle kallal, mida ja kuidas õpetada, kuid sisus näib tendents olevat meile vastupidiselt suurema teaduslikkuse suunas (vähemalt matemaatika näidetest võis seda välja lugeda), päästetakse õpetajate kutseprestiiži (tõhusate palgaroformidega on seda õnnestunud juba teha).

■ Hariduse diferentseerimisel on jõutud meist kaugemale ja siit hoiatav eeskujuna – püüda vältida äärmusi. Kogu haridussüsteem peab rajanema heale üldharidusele, ühekülgne diferentseerimine ja liiga varajane spetsialiseerimine seda ei soodusta. Kõrghariduse diferentseerimisest astmetesse räägitakse juba meilgi. Ka sel juhul peab jälgima, et üldkõrgharidust ei toodaks ohvriks praktilistele eesmärkidele.

■ Läänemaailm kõrgkooli sisseastumiseksameid ei tunne. Meie abiturient läbis kuni viimasajani keskkooli lõpetamiseks ja kõrgkooli saamiseks lausa eksami-maratoni, temaga on olnud sunnitud kaasa spurtima keskkooliõpetajad ja kõrgkoolide õppejõud. TÜs ja TPÜs on juba aastaid määratud üliõpilaskandidaatide väimset potentsiaali, TPedIs selgitatud kutsehoiakuid, kuid eksamid on tulnud ikkagi teha. Tänavuses vastuvõtus oli palju uut, kuigi mõte sisseastumiseksamite ärajätmisest kohutab veel paljusid.

■ Loomulikult tunti huvi tippude arendamise vastu. Teadupärast praktiseeriti USAs homogeeniseid klasse, kuhu õpilasi selekteeriti intelligentsustesti tulemuste põhjal. Praegu suhtutakse Läänes IQsse suure ettevaatlikkusega, ühekordne test ei pruugi võimetest alati siiski õiget pilti anda. Nüüd olevat eelistatud nn keskmine variant, heterogeensed klassid, kus üheskoos õpivad erinevate võimetega õpilased, kuid andekatel on seda võimalik teha eriprogrammi alusel. Eriti andekate koht on erakoolis, seal on eritingimused. Tavaline asi, et suured ülikoolid on andekate õpilaste leidmise ja arendamise võtnud enda kanda, korraldavad tasuta suvelaagreid, kus õpetavad ülikooli õppejõud ja kasutatakse ülikooli tehnikat. Eeldustega lapsi hakatakse otsima juba 10aastaste hulgast; kui palju temaga edasi tegeldakse, sõltub õpilasest endast. Muide haridusnõudlus olevat palju suurem immigrandide hulgas, suuremat vaimset pingutust nõudvatel teadusaladel õpib märkimisväärselt palju kollase rassi esindajaid. Põlisameeriklastele on elu nähtavasti liiga lihtne ja hea, see võtab ära pingutamise stiimulid. Ühe viimasaja kooliuurimuse tulemused näitavad, et USAs sündinud ei lähegi raskematele teadusaladele.

■ Kui vähegi võimalik õpivad puuetega lapsed kodukoolis. Ratastoolis või karkudega, isegi pimedaga kaasõpilase klassi ilmumine ei tekita probleeme, vastupidi, kasvatatakse tolerantsust teistsuguse suhtes. Kui laps tõesti tavakoolis käia ei saa, maksab kohalik omavalitsus tema erikooli saatmise kulud. Vaimupuuetega laste õpetamisel on rohkem probleeme, neile on alternatiivkoolid, algklassides võivad nad õppida eriprogrammi alusel, mõnda õpetatakse kodus jne.

■ Meie pool tundis suurt huvi alternatiivkoolide ja testide kasutamise vastu. Alternatiivkoolid on valdavalt erakoolid, kuid uued voolud pedagoogikas olevat nagu merelained, mis tulevad ja taanduvad. USAs on Montessori-meetodid hinnatud lasteaia, algkoolis selgus, et õpilastel on hiljem raskusi teistesse koolidesse üleminekul. Ka Kanadas ei ole praegu kindlaid eelistusi ühele või teisele suunale, õpetaja ise peab olema väga painduv ja leidma, mis talle kõige rohkem sobib. Standardtestidest öeldakse üha rohkem ära ja IQ vaimustus on üle, kuigi see ei tähenda testidest lahtiuutlemist.

■ Üks põhiteemasid oli õpetaja ja tema töö. Meie pool veendus, et õpetaja peab palju julgemalt oma isikupära ja eeldusi kasutama. Välismaa õpetaja valib ise suurest hulgast õppekirjandusest (kummalisel kombel kaebasid ka külalised, et osa õpikuid olevat ajast ja arust) temale ja õpilastele sobiva (NB! Õpetaja arvestab õpilast, kohandab õpetamise temale!). Vabadus õppekirjanduse ja meetodite valikul seostub hindamise ja teadmiste kontrolli vormide valiku vabadusega. Paistab, et meie oleme veel liiga kinni oma 5pallises hindamissüsteemis.

■ Õpetaja kutseprestiiži on Ameerikas asunud kindlustama palkadega. See kõigub osariigiti ja kooliti. Ühe kõnelustes osalenu palk oli õpetajana tööle asudes 5 000 dollarit, nüüd on see 10 korda suurem. Õpetaja miinimumpalk Connecticuti osariigis algab praegu 25 000 dollarist aastas (asi pole ainult õpetajatele soodsamate tingimuste loomises, mängus on ka inflatsioon), lagi sõltub paljudest asjaoludest (staažist, kraadist, USA koolides töötavad bakalaureuse,

magistri-, isegi doktorikraadiga inimesed), üldse on 6 astet, aga nii rangelt limiteeritud palgamäärasid nagu meil nähtavasti ei ole. Õpetajad on praegu USAs küllalt hästi tasustatud töötajate kategooria, enam ei saa öelda, et inseneri palk oleks suurem. Palgaga saab insenere teadusse ja õppejõududeks meelitada. Lihttöölise keskmisest palgast on õpetaja oma kindlalt üle.

■ Koolides töötavad psühholoogid ja nõustajad, kuid puudub klassijuhataja meie mõistes, ka klassikoosseisud ei ole nii jäigad nagu meil, neid vahetatakse mõnes tunnis ja aastast aastasse ei hoita koosseisu muutumatuks (võib-olla selles seigas peitubki põhjus, miks meie õpilastel leiti olevat tugevam oma kooli tunne). Alklassiõpetaja tavaliselt spetsialiseerub ühele klassile, ei vii oma klassi algkooli lõpuni. Meil on välja kujunenud teistsugune arusaam – õpetaja on nagu klassi ema, kes loob oma kasvandikele turvatunde kõigi algkoolis õppimise aastate vältel. Aga oma arusaamasid oli nii mõnelgi muul puhul huvitav võrrelda. Näiteks on USA koolides keelatud poiste ja tütarlaste lahus õpetamine (välja arvatud võimlemistunnid). Füüsikat õpetatakse 1 õppeaasta, kas 11. või 12. klassis, ja intensiivselt, iga päev on tund + 1 laboritund nädalas (seega kokku 6 t). Kuni selle ajani on füüsika algteadmisi saadud teadusloo tundides. Võõrkeelt hakatakse enamikus koolides õpetama alates 9. klassist (kuigi mõnel pool alates 7., isegi 3. ja 4. klassist).

*

Kõige rahvarohkem oli Merike Tamme ümber koondunud töögrupp, nemad ei raatsinud isegi kohvipausi pidada. M. Tamme kasvatusmõtteid ja teavet kodusõpetuse korraldusest on võimalik lugeda pikemalt üleilsest „Rahva Häälest“.

Õpetajate päevade muljeid võttis kokku Uus-Meremaa õpetaja Aino Krumins: „See kõik on olnud väga emotsionaalne, aeg oli kiire ja huvitav, muljeid tohutult. Sõit läbi Eestimaa jääb alatiseks meelde, see õpetas väga palju, õpetas Eestit tundma ja kui palju huvitavaid inimesi ma nende päevade jooksul kohtasin!“

Viivi Eksta

„Õpetajate Leht“ 28/7-1990

EESTI ÕPETAJATE KESKÜHING 40 AASTAT

Pagulusse põgenenud eesti õpetajaid hakati organiseerima juba 1945. aastal oma õpetajate koondistesse. Nii toimus Rootsis, kus õpetajad koondusid Eesti Komitee Kooli- ja Kirikuõpetajate Sektsiooni ja Saksamaal, kus tekkis terve rida õpetajate ühinguid ja need omakorda liitudes moodustasid ülesaksamaalise Eesti Õpetajate Keskkliidu. See oli teojuline eesti õpetajate koondis, mis mõne aasta möödudes likvideerus, kuna koos teistega lahkus ka suur osa õpetajaid Saksamaalt Belgiasse, Inglismaale ja mujale. 1947 avaldasid Saksamaal olevad juhtivad õpetajad soovi eri maades tegutsevate ja veel tekkida

võivate eesti õpetajate koondiste tihedama organisatsiooni loomiseks ja selle kaudu kontaktivõtmise rahvusvaheliste õpetajate keskorganisatsioonidega, kuhu kuulusid iseseisvas Eestis tegutsenud õpetajate organisatsioonid.

1948. aastal laulupeo ajal Stockholmis korraldas Eesti Komitee Kooli- ja Kirikuõpetajate Sektsioon õpetajate kokkutuleku, kus saadi kontakt paljude eesti õpetajatega, kellele Rootsis viibimisest veel ei oldud teadlikud. Kerkis esile mõte eesti õpetajate täiesti iseseisva organisatsiooni asutamiseks.

Meie iseseisvuse ajal kuulus Eesti Õpetajate Liit täieõigusliku liikmena rahvusvahelisse õpetajate keskorganisatsiooni IFTA-sse (International Federation of Teachers' Associations) ning Eesti Keskkooliõpetajate Kogu alates 1933. a. FIPESO-sse (Federation Internationale des Professeurs de l'Enseignement Secondaire Officiel).

Paariaastase paguluses viibimise järele tekkis meie koolitegelastel Rootsis mõte taastada okupatsioonide ja sõja tõttu katkenud sidemed eesti õpetajakonna ja IFTA vahel ja oodata selleks sobivat võimalust.

9.6.1949. a. loodud Eesti Gümnaasiumiõpetajate Ühing võttis vaatlejana osa 1.–5. aug. 1949 FIPESO kongressist Stockholmis. Delegaatideks olid H. Jänes ja J. Aavik. Peale nende osalesid seal veel T. Künnapas, E. Mitt, W. Muld, L. Olvet ja H. Rajamaa. 1950. a. FIPESO kongressist Amsterdamis vaatlejatena osa võtnud EGÜ esindajate H. Jänese ja W. Mulla selgitustöö ning IFTA presidendi Dumas mõistev suhtumine tõi selgust meie küsimuses.

1951. aasta veebruaris õpetaja O. Olesk Schweizerische Europahilfe stipendiaadina tutvus Sveitsi kooli- ja sotsiaaloludega. Eesti Komitee Rootsis ülesandel esitas ta IFTA sekretäri R. Michel'ile H. Jänese ja H. Rajamaa poolt koostatud ingliskeelse ülevaate eesti koolidest ja õpetajatest väljaspool kodumaad. Selgus, et hr R. Michel oli hästi teadlik Eesti iseseisvusaegse Õpetajate Liidu kuulumisest IFTA-sse ja meie kodumaa olukorrast. Ta andis nõu, et paguluses viibiva eesti õpetajakonna vastuvõttu IFTA-sse hõlbustaks see, kui meil oleks oma, kõigist teistest organisatsioonidest sõltumatu organisatsioon, mis hõlmab õpetajaid kõigist koolitüüpidest – algkoolidest, gümnaasiumidest ja kutsekoolidest – ja võimalikult mitmelt asukohamaalt. Vastava avalduse palus ta saata tema nimele koos lühikese seletusega organisatsiooni struktuurist ja koosseisust.

Nii algas kohe eesti õpetajate laiendatud organiseerimine. Lisaks Eesti Gümnaasiumiõpetajate Ühingu organiseeriti Rootsis 1951. a. Eesti Algkooliõpetajate Ühing ja Eesti Kutsekooliõpetajate Ühing. Koostati Eesti Õpetajate Keskühingu põhikirj, mille järgi eesmärgiks on muu hulgas: koondada kõiki eesti õpetajaid üle maailma ühisesse keskorganisatsiooni; kaasa aidata eesti rahvusliku kasvatus- ja emakeelse õpetuse teostamisel eesti noortele eelkoolieast kuni täisikka jõudmiseni; kaasa aidata emakeelsete õpikute ja emakeelse noorsoo-kirjavara soetamisele ja levitamisele koolides ja kodudes; tutvustada välismaailmale Eesti iseseisvusaegse kooli- ja haridustöö taset ja saavutusi; liituda rahvusvaheliste õpetajate keskorganisatsioonidega.

11. juunil 1951. a. Eesti Algkooliõpetajate Ühing (Udo Juuno, Henno Ki-

rikmäe, Leini Mälk, Olev Olesk ja Maria Susi), Eesti Gümnaasiumiõpetajate Ühingu (Eugen Kiiman, Teodor Künnapas, William Muld, Herman Rajamaa ja Salme Zastrov) ja Eesti Kutsekooliõpetajate Ühingu (Juta Juuno, Aino Käpper, Ellen Roosme ja Erik Saare) poolt loodud Eesti Õpetajate Keskühinguga liitusid hiljem Kanada Eesti Õpetajate Ühing, Eesti Õpetajate Koondis ja Eesti Koolide Keskus USA-s, eesti õpetajaskond Saksamaal ja Inglismaal ning Austraalia Eesti Organisatsioonide Liidu kaudu sealsed õpetajad. Alates 1951. a. suvel meie esindajad Juta Juuno, Udo Juuno, Ado Irväl ja Erik Saare võtsid osa IFTA kongressist 26.–31.7.1952 Kopenhaagenis, kus 1.8.1952 moodustati ka ülemaailmne rahvusvaheline õpetajate liit WCOTP (World Confederation of Organizations of the Teaching Profession), mille liikmeskonda ka Eesti Õpetajate Keskühing automaatselt vastu võeti. Sellega loodi vormilised ja sisulised sidemed koostööks õpetajate rahvusvahelisel foorumil ülemaailmses ulatuses saamaks pidevat ülevaadet kõigest sellest, mis toimub õpetajate rahvusvahelises töös. Võimalustele vastavalt oleme püüdnud ka osaleda nimetatud organisatsioonide kongressidel. Kus ei ole isiklik osavõtt võimalik olnud, seal oleme püüdnud osaleda oma voliniku kaudu. Eesti Õpetajate Keskühingu esindajatena on kahes järgus kuulunud IFTA juhatusse Erik Saare ja Enn Saluveer. Viimane on olnud aastaid kuni surmani 1991 meie välissekretäriks ja kontaktipidajaks IFTA juhatussega.

Eesti Õpetajate Keskühing on nüüd 40 a. kuulunud rahvusvahelistesse keskorganisatsioonidesse IFTA-sse ja WCOTP-sse. Eesti nimi on püsivalt esinenud nende organisatsioonide matriklites, koosolekutel ning ülevaadetes.

Käesoleval aastal kuuluvad Eesti Õpetajate Keskühingusse: Eesti õpetajaskond Austraalias Austraalia Eesti Organisatsioonide Liidu kaudu, Eesti Koolide Keskus USA-s, Eesti Õpetajate Ühing Rootsisis, Eesti Keskkooli- ja Gümnaasiumiõpetajate Ühing, Kanada Eesti Õpetajate Ühing.

Eesti Õpetajate Keskühing on tegevuse algusest peale välja andnud oma häälekandjat „Bülletään”. Käesolevaga on ilmunud 39 numbrit. Meie ainus pedagoogiline ajakiri väljaspool kodumaad on sidemeks üle maailma hajutatud eestluse tööväljal töötajate vahel. Selle väljaandmine on teostunud peamiselt liikmeilt saadavaist liikmemaksudest, milledest suurim osa läheb „Bülletäänis” väljaandmis- ja postikulude katteks. Kellelegi ei ole olnud võimalik tasuda kaastöö ega toimetamise eest. Muret on tekitamas järjest suurenevate trüki-, posti- ja muude kulude katmine. Seni on sellega toime tulnud omal jõul, kuid juba nüüd on üksikutes keskustes märgata eraldumise tundemärke. Tendents on viimasel ajal halvenemise suunas ja meie seisame „Bülletäänist” ilma jäämise riski ees. „Bülletäänita” vaibub ka EÕK ja kohapealsete ühingute tegevus. Peale selle, et oleme ainus eksiilrahvas, kellel on ülemaailmses ulatuses organiseeritud õpetajaskond, kes kuulub täieõigusliku liikmena õpetajate rahvusvahelisse organisatsiooni, on meil ka oma pedagoogiline ajakiri.

V A R I A

7. ja 8. dets. 1990 peeti Tallinnas „Estonia” teatrisaalis Eesti Koolijuhtide Ühenduse (EKJÜ) asutamiskonverents. Eesmärgiks oli luua koolidirektorite juriidiliste volitustega organisatsioon, millest kujuneks haridusasutuste ja riigiorganite ühendusliit. Eesti koolijuhtide kõrval osalesid Läti, Leedu, Ungari, Soome, Rootsi, Valge-Vene, Moskva ja Leningradi koolidirektorid. Kohal viibisid ka Petseri, Riia, Stockholmi ja GötEBorgi eesti koolide direktorid.

Koosoleku avasõna ütles (E V ÜN esimees) Arnold Rüütel. Koolijuhtide üldkogu võttis vastu EKJÜ põhimääruse ning valis ühenduse 13-liikmelise juhatuse. EKJÜ esimeheks valiti Hain Hiieaas, asetäitjaks Vaido Kobrand, vastutavaks sekretäriks Evald Laprik.

*

Eestis on tegevust alustanud Eesti Haridustöötajate Ametiühingu Vabariiklik Liit (EHA VL).

*

25. jaan. 1991 taasasutati Tallinnas Eesti Õpetajate Liit (EÕL).

*

OSKAR PAAS in memoriam. 4. sept. 1990 suri Torontos eesti haridus- ja koolipõllu tähtsamaid töömehi Oskar Paas peaaegu 90 aasta vanuses.

Oskar Paas sündis 26. okt. 1900 Saaremaal, Valjala kihelkonnakooli juhataja ja köstri Jaan Paasi lapsena.

Ta oli üks nendest, kes Vabadussõjast, Eesti Vabariigi loomisest ja iseseisvusaegse rahvahariduse väljakujundamisest osa võtsid.

Lõpetas 1920. a. kevadel Tallinna I Reaalkooli. Vabadussõjast võttis ta osa kooliõpilaste pataljonis. 1926. a. lõpetas Tartu Ülikooli matemaatika alal. Ta omas alg- ja keskkooliõpetaja kutse.

Juba 1923. a. alates töötas õpetajana mitmetes koolides.

1937. a. sügisest juhtis ta inspektorina koolitööd Tartu Õpetajate Seminaris. 1939. a. novembris määrati O. P. koolinõunikuks Harjumaale, hiljem vene keele valdamise tõttu Petserimaale. Õppeaastal 1940/1941 oli ta matemaatika õpetajaks Tartu Kommertsikoolis ja endises Treffneri Gümnaasiumis. Alates 1941. a. oktoobrist Tartu Õpetajate Seminari direktoriks kuni lahkumiseni Saksamaale 1944. a. septembris.

Oskar Paas oli tegev ka rahvusvaheliselt. Eesti Keskkooliõpetajate Kogu esinädajana võttis ta osa rahvusvahelise gümnaasiumiõpetajate organisatsiooni FIPESO (Federation International des Professeurs de l'Enseignement Secondaire Officiel) kongressidest, Roomas 1933 ja viimast korda Kopenhaagenis 1939.

1950-ndate aastate alul asus elama Torontosse, kus pühendas oma suuri kogemusi ja võimeid eestluse püsimisele, kasvatades eesti noori rahvuslikus vaimus Toronto Eesti Seltsi täienduskooli ja täienduskeskkooli esimese ja kauaaegse juhatajana peaaegu 20 aastat. Oma idealismi, optimismi ja koostöövaimu tõttu võitis ta kõikide lugupidamise ja usalduse.

Oskar Paas on avaldanud pedagoogilisi artikleid ja tema „Eesti ajalugu täienduskoolidele” on kasutatud eesti koolides kogu vabas maailmas.

Kadunu oli Toronto EELK Peetri koguduse nõukogu esimeheks uue eesti kiriku ehitamisel. Samuti toimis ta Estonian Houses Company Ltd. kauaaegse, asjaliku ja lugupeetud esimehena.

Eestlaste Kesknõukogu Kanadas austas Oskar Paasi Kanada Eestlaste Teenevärgiga eestlusele ja Eesti vabadusvõitlusele osutatud teenete eest.

Lahkunut jäävad leinama tütreid perekondadega, sugulased, paljud endised kolleegid haridusalalt, kaastöölised ja sõbrad. Kõik, kes on saanud osa tema väärtuslikust tööst hindavad kõrgelt tema panust rahvuslikul tööpõllul ning mõtlevad temale tänutundes lugupidamise ja austusega.

*

HENN RÜNDVA in memoriam. Torontos suri 25. aprillil 1991 tuntud koolimees Henn Ründva. Ta on sündinud 9. augustil 1912 Tartumaal põllumehe pojana. Lõpetas Tartu Pedagoogiumi ja Eesti Vabariigi Sõjakooli. Oli riigikaitse õpetajaks Paide keskkoolis ja gümnaasiumis. Sõja ajal teenis Omakaitstes ja idarindel kuni kodumaalt lahkumiseni. Paguluses jätkas koolimehe tööd eesti koolides Göteborgis ja Torontos kuni viimase ajani. Oli Toronto Eesti Täienduskoolis algkooli juhataja 1953–56 ja 73–84 a.

Kuulus Toronto Peetri koguduse nõukogusse. Teda mälestavad omaksed, kolleegid ning suurearvuline endiste õpilaste pere.

*

ENN SALUVEER in memoriam. 3. veebr. 1991 suri 80-aastaselt Inglismaal, Cambridge'is koolimees, koorijuht, ajakirjanik ja rahvusvahelise õiguse eriteadlane Enn Saluveer. Eesti Õpetajate Keskühing kaotas sellega oma kauaaegse välissekretäri ja delegaadi rahvusvahelistel kongressidel. Vabas maailmas asuvad eesti õpetajad EÕK juhatus ja paljud teised mälestavad teda tänutundes lugupidamise ja austusega (Elulugu „Bülletäänis” nr. 38, 1990).

*

VI ülemaailmne eesti õpetajate konverents. Eesti Koolide Keskus USA-s korraldab eeloleva ESTO-92 ajal ülemaailmse eesti õpetajate kongressi ning kutsub kõiki vaba maailma eesti õpetajaid ja koolitegelasi osalema.

Kongress toimub päeva ajal ega ühtu ühegi suurema rahvusliku üritusega.

Kavas on kuulata 10-15 min. lühiülevaateid eesti algkooli tasemel toimuva õpetuse kohta eri maades.

Ettekanded on piiratud. Austraalia, Kanada, Rootsi ja USA esindajale, igale

üks ettekanne.

Lõpuks läbirääkimised.

Kongressi kestvus: ettekanded koos kerge einega umbes 3 tundi.

Eesti Koolide Keskus USA-s aadress:

c/o Tõnu Vanderer

127 Edgemont Road

Upper Montclair, NJ 07043, USA

*

„Bülletääni” pidev ilmumine on nüüd kestnud 40 aastat. Eesti Õpetajate Keskühingu juhatus avaldab tänu kõikidele toimetustööliikmetele ja kaastöölistele, kes nende aastate vältel on heatahtlikult ja ustavalt oma töö teinud täiesti tasuta.

Tänu kuulub muidugi aga „Bülletääni” truudele tellijatele-lugejatele, kes on oma igaaastase panusega meie tegevusele kaasa aidanud.

Juba ammu on Eesti Õpetajate Keskühingu juhatuse sooviks olnud, et kõik rahvuslikul tööväljal töötajad täienduskoolide õpetajad saaksid „Bülletääni” tasuta. Kas ja millal jõuame me niikaugale?

„Bülletääni” tellimiskulud on tasunud Austraalia eesti õpetajaskonna eest Austraalia Eesti Seltside Liit. Eesti Koolide Keskus USA-s on maksnud Ameerika eesti õpetajate eest. Võib-olla on see võimalik ka teistes keskustes, näiteks Kanadas? Suurt tänu väärrib Eesti Komitee Rootsis panus „Bülletääni” väljaandmise toetamisel. Kuid siiski on muret tekitamas järjest suuremate trüki-, posti- ja muude kulude katmine. Ühiselt saaksime aga siiski nendest raskustest üle ja suudaksime jätkata „Bülletääni” ilmumist.

Tänumeeles mõtleme nendele, nüüd juba paljudele, ustavatele kaaslastele nii toimetuse kui lugejaskonna ridades, kelledeni meie tänusõnad enam ei ulatu.

Meie töö ei ole olnud asjatu. Eesti rahvale ja eesti õpetajaskonnale on koitmas vabaduse päike.

*